

1000
NAP
A VÉGEKEN

1000 NAP A VÉGEKEN

**Életképek a Magyar Máltai Szeretetszolgálat segítő munkájáról
a leghátrányosabb helyzetű kistérségek legrosszabb helyzetű
településein a Gyerekesély program keretében**

2011 – 2015

Szerkesztők:

Kullmann Ádám
Teller Nóra

Közreműködők:

Kocsis Attila
Marozsán Csilla
Romhányi Tamás
dr. Szalai László
Vecsei Miklós

Olvasószerkesztő:

Kurucz Andrea

Tördelő:

Laczkó László

A kötet a Magyar Máltai Szeretetszolgálatnál a Gyerekesély programban dolgozó munkatársak 2011 és 2015 közötti blogbejegyzéseinek felhasználásával készült.

Arató Péter

Balázs János

Banáné Czeller Szilvia

Baranyai Alexandra

Baranya Nóra

Bogdán Katalin

Czegléd Ákos

Cseh Tamás

Gáspár Katalin

Gellén Zoltán

Habarcics Anikó

Hajdú Krisztina

Halász Szabasztián

Horváth László

Kiss Dávid

Kövesfalvi Sándor

Kőrösi Anita

Kozma Noémi

Paluska Adrienn

Kocsis Attila

Lantos Szilárd

Lőrincz Norbert

Lukács Tímea

Madarász András Pálné

Marozsán Csilla

Naár Judit

Nagy Gábor

Németh Nándor

Nyíri Noémi

Pandur Csilla

Pelle Zsuzsanna

Rácz Ádám

Réti Ildikó

Révai Kata

Sangula Anikó

Schutzmann Réka

Sej Gábor Leó

Tama Tímea

Tarnai Zoltán

Tószegi Mónika

Tóth Simon Katalin

Turós Lászlóné (Iza)

A felhasznált fényképeket a blogok szerzői és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársai készítették.

ISBN szám: 978-615-80372-9-7

A kötetet a **HÉTFA Kutatóintézet és Elemző Központ** készítette 2015-ben a

Magyar Máltai Szeretetszolgálat megbízásából.

A kiadás az Európai Unió támogatásával a TÁMOP-5.2.1-12/1-2012-0001

Gyerekesély program országos kiterjesztésének szakmai-módszertani

megalapozása és a program kísérése c. projekt keretében valósult meg.

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Álap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

TARTALOM

KEDVES OLVASÓ!	9	Cipők	43
		Ide nem játék kell, hanem ennivaló	44
1. CSALÁDOK	11	Segíteni a segítőt	46
Az életed ajándék	12	Közeledés	47
Várunk haza, Józsika!	13	Más is segít	48
Nincs hűtő	14	Reformátusok	49
„Szinte anya”	15	Choi	50
Marci	16		
Valaki él itt	17	4. ÖNKORMÁNYZATOK	53
Ricsi	18	Láthatatlan nyomor	54
Innen indulunk	20	Nem pályázunk nekik tűzifára	55
Négy levél	22	Zárolták a számlát	56
Nem is értem, hogy csinálják!	24	„Csak” hátrányos helyzetű a település	57
Írni-olvasni kell!	26	Empátia	59
Adósságkezelés speciálban...	27	Malac a házhoz	60
		„Jobban szeretjük azokat az embereket, akik köztünk járnak, és nincsenek elszállva maguktól!”	61
2. TÚLÉLÉSEK	29	„Nem kell a focipálya, adjátok a szegényeknek...”	62
Kérdések	30	24 igen, 0 tartózkodás, 0 nem	64
Most kell megélni	32	Gyerekház helyett savanyító üzem	66
5-6 ezer Ft: ez csak az út, a boltban még nem is voltak	33	A maguk módján	67
Már befejeztük a munkát	34		
Elment a busz	35	5. NEVELÉS	69
Címkezett csomag közös hűtőben	36	A gyerekek megszelídültek	70
		Nem csak gyerekház	72
3. SEGÍTŐK	39	Plusszos	73
Ételgondok	40	Csillogó gyerekszemek	74
Anna	41		
Aki nem kér segítséget	42		

Apukám fogott mandarint a folyóban	75	Szociális központ – kulcsra zárva	112
Ancsa	77	Ünnep házilag készített ünneplőben	113
Somos atya tanodája	79		
Iskola a végeken	80	8. TANULSÁGOS JÁTSZÁS	115
Jól fog jönni	82	Igen. Működik!	116
„Nem tudok mást adni a szülőknek, mint azt, hogy foglalkozunk a gyerekeikkel”	83	Falat kenyér	118
Horger Antal úr iskolája	85	Telepi játszás	121
Közmunkához nem kell iskola	86	Lájk	123
Menetrend miatt zárva	88	Itt kezdődik minden	124
Szimfónia	89	Szivárványos csodajáték	126
		9. ELKÖTELEZŐDÉS	129
6. GYÓGYÍTÁS	91	10. A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT SZEREPE	
A kényszer az erősebb	92	A GYEREKESÉLY PROGRAMOKBAN	133
Biztos van oka!	94	A kistérségi gyerekesély	
Reggel 5-kor kell indulni	95	programok célja	134
Mobilszűrés	96	A kistérségi gyerekesély programok szervezeti háttere	136
Majdnem minden második ember szemüveges lett	97	A Magyar Máltai Szeretetszolgálat feladatai a Gyerekesély programban	138
Azokra kell építeni, akik várnak minket!	98	Szegénység és kirekesztettség a programban támogatott kistérségekben	140
Népszerű tanfolyam	100	A kistérségi gyerekesély programok támogatása	144
Tetűprogram-eredmények	101	Kihívások – sikerek	152
Hírverés nélkül	102		
7. FEJLESZTÉSEK	105	FELHASZNÁLT IRODALOM	156
Kakuktktojás	106		
Arányok	107		
Tanoda – épp támogatás nélkül	108		
Az uszoda, ami padlóra vitte a várost	109		
Orvosi rendelők orvosok nélkül	110		
Szocpol – hőszigetelés, víz, lépcső nélkül	111		

„És most már mi is itt vagyunk...”

KEDVES OLVASÓ!

A kötet a lenyomata annak az 1000 napnak, sok ezer pillanatnak, amelyet nyolc hátrányos helyzetű kistérség felkészítésével és kísérésével töltöttünk a Gyerekesély program keretében 2011 és 2015 között.

Olyan terepen mozogtunk, ahová más nem jut el, aki pedig ott van, az számos korláttal, esz-köztelenséggel, időhiánnyal, túlzott adminisztrációval küzdve dolgozik. Vittünk egy kis reményt, ötletet, levegőt oda, ahol a szakmabeliek már fáradtak, csüggedtek. Összeillesztettük azokat a szálakat, amik egy ideje már nem érintkeznek, s egy asztalhoz ültettük azokat, akik még nem találkoztak egymással. Egy másik nézőpont néha hónapokat lendít, és nem azért, mert jobb, hanem mert engedi, hogy látszódjon az, amit a mindennapok küzdelme elfed. Tárgyaltunk polgármesterrel, jegyzővel, szakemberekkel, pusztán azért, hogy a reménytelenség közepette felébrezzük a tenni akarást, s a jól segítség vágyát. Otthonunkban aztán leültünk, és megpróbáltuk átadni az úton ránk ható érzéseket, benyomásokat és megszerzett tapasztalást. Válogatott blogbejegyzéseinkben olvasható majdnem pontos szociográfiai leírás, naplórészlet, és néhány olyan bejegyzés is, amelynél maga az írás segített feldolgozni a bánatot, a dühöt, vagy éppen erőt adott a másnaphoz.

1000 nap – sok ezer találkozás. Mindegyik újat adott, hiszen ezek a találkozások kölcsönösen formáltak mindenkit. Rengeteget tanultunk belőlük. Most ezt a tudást a személyes beszámolókon, betekintéseken keresztül szeretnénk közös kincsé tenni.

Míg a kötet első fele e találkozásokat, azok örömeit és kihívásait dokumentálja, a második fele a Szeretetszolgálat szerepéről ad beszámolót a Gyerekesély programokban, hogy érthető legyen, miért is barangoltunk be több száz települést számtalan szerepben, miközben mind azon dolgoztunk, hogy a végekről kivezető út egyre több gyereknek és felnőttnek megnyíljon.

Szeretettel köszöntünk a végeken!

A blogolók

I.

CSALÁDOK

AZ ÉLETED AJÁNDÉK

Az életed ajándék. Ez a legfontosabb tanítások egyike, amit minden család gyermekében tudatosítani kellene. Mert mit is jelent ez a mondat? Azt, hogy nem tehetsz arról, hová születtél. Nem a te érdemed, ha a szüleid a középosztályhoz tartoznak, nem tettél semmit azért, hogy külön szobában alszol, hogy anya hétvégén a kedvenc ételedet főzi, és a polcodon ott sorakoznak a legjobb játékaid. De ugyanígy nem tehetnek róla a nyomortelepen élő gyerekek sem, hogy ők meg oda születtek. Náluk öt embernek jut egyetlen ágy egy hideg szobában, vasárnap jó esetben tészta van ebédre, fogkefét pedig még csak a tévéreklámban láttak. A jólét nem érdem, és a nyomor nem büntetés. A gyerekek életében nem lehet az.

Az életed ajándék. Te ezt az életet kaptad, a másik meg amazt. Ha minden gyerekben sikerülne ezt tudatosítani, azzal esélyünk nyílna egy másik, igazságosabb világra.

A kirekesztett emberek befogadása, az elesettek felemelése nem lehet egy maroknyi segítő magónügye. Befogadni a társadalom tud, a döntést a többségnek kell meghoznia. Annak, hogy a faluszéli házsoron megmentünk néhány családot, nem lesz mérhető eredménye a magyarországi szegénységről készült kimutatásokban. De ha az ügyet mások is fontosnak érzik, és sikerül az emberek gondolkodásmódját megváltoztatni, akkor van esély a változásra.

Igazi sikert persze akkor érhetünk el, ha a felnövekvő generációban sikerül tudatosítani, hogy a szegénysorban élők nem kevesebbek.

Csak kevesebbet kaptak induláskor.

VÁRUNK HAZA, JÓZSIKA!

Józsika egy teljesen egészségesnek látszó, életvidám kisfiú. Jól nevelt, viszonylag rendezett családi körülmények között él a cigánysoron. Kezdődő rosszullétei miatt kivizsgálásra küldték, ahol hamar kiderült, leukémiája van. Nagyon sokat volt kórházban, anyukája mindent megtett, hogy vele tudjon lenni, étvágytalansága miatt bármit megvett neki. Ezért nagyon sok mindent el is kellett adnia otthonról, pl. hűtőt, fagyasztót, gáztűzhelyt, konyhabútort, villanybojlert. Szinte mindent pénzzé tett, vagy inkább aprópénzre váltott, csak hogy a fiával tudjon menni, lenni. A sok szeretet, a közösségi ház, a Református Egyház, a segítők és a hit, hogy a gyermek meggyógyul, végül segített. Sikerült minden beavatkozás, már csak a steril körülményeket kellett otthon megteremteni, hogy hazahozhassák.

Most is összefogott mindenki, segített a Caritas is a steril szoba és fürdőszoba kialakításában. A kálvária minden lépését nem részletezem, de végül tárgyi adománnyal, pénzadománnyal sikerült megszerezni a szükséges berendezéseket, és Józsika hazajöhetett. A közösségi színtérből a gyerekek transzparenst készítettek, amit még kórházban tartózkodása idején fényképen küldtek el neki. Ez állt rajta: Várunk haza, Józsika!

NINCS HŰTŐ

Éva nagymama. Nála vannak elhelyezve a gyerekek, összesen hét. A lánya nem alkalmas szülőnek. A párjával a telepi részen laknak, most újítták fel a házukat – elvileg azért, hogy a gyermekek visszamehessenek. Ez viszont nem elég. A szülői szerep, mint olyan, NINCS. A nagymama viszont beteg, vérnyomás-problémákkal küzd. A gyógyszer nem szedi, azt mondja, mindig elfelejti, amúgy meg drága, és ennyi kiadás mellett nem is tudja mindig megvenni. Mi lesz, ha történik vele valami? A gyerekek intézetbe fognak kerülni. Amíg ő él, és képes értük tenni, addig jó. De ilyen körülmények között? Itt nincs hűtő. Egész nyáron sem volt. Hova pakolták az élelmet? Az hagyján, hogy főtt étel nagyon ritkán került az asztalra, de egy doboz vaj is képes megromlani. Fürdőszoba sincs, a tisztálkodásra egy kis kádban szokott sor kerülni... már, amikor.

„SZINTE ANYA”

Anna „szinte anya”. A családban most kilenc gyermek van, igaz, többen már kirepültek. Anna a hatodik a családban, de anyai szeretettel gondoskodik két pici húgáról, Böbi-kéről és Piriről. Öltözteti őket, kíséri inni és mosdóba is a lánykákat. Emellett akármilyen kézműves vagy egyéb foglalkozásba kezd, elsőként mindig a testvérek, nekik segít. Ő ráér, utolsóként szokott végezni, de nem zavarja.

MARCI

Sok helyre viszünk adományt. Van, aki már megszokta, hogy ha nincs más, akkor majd a „máltaiak” hoznak ruhát, vagy amit kell. És persze csak a panaszáradat jön, ami valahol érthető is.

Marciék családja az első olyan család volt az eddigi munkánk során, amelyik nem panaszkodott. Tudni kell, hogy nem élnek valami jó anyagi körülmények között, mégis mindent előteremtenek a gyerekeknek. Marcit folyamatosan járatták a fejlesztésre is. Ez a családuk fejlesztő játékot kért testi- és értelmi fogyatékos gyermekének. Marci már 8 éves, de egy kétéves gyermek testében. Szeretettel fogadtak minket. A kisfiú kapásból belenyúlt a játékos-szatyorba, és pakolászott. Boldognak tűnt, édesanyja nem kevésbé.

VALAKI ÉL ITT

Olyan ház udvarába sétáltunk be, amiről nem gondoltunk volna, hogy valaki lakja. Az ablak tárva, de üvegtábla nélkül, csak egy fólia fogja fel a szelet. Mintha össze akarna dőlni az épület. A redőny az utcafronton leszakadva. A ház falának támasztva áll egy kerék nélküli bicikli.

Két árulkodó jel utal arra, hogy mégis él itt valaki. Egy balta nekitámasztva egy frissen vágott kis fakupacnak, és egy nyitott lakat az ajtó rozsdás zárján.

Óvatosan bekopogtunk. Semmi. Aztán mégis, valaki megmozdult. Első ránézésre 60 év körüli férfi sétált ki az ajtón, utóbb kiderült, hogy 48 éves. Csak egy fél pillanatra tudtunk bekukkantani a helyiségbe, ahonnan kilépett. Egy rongyos ágyon, egy kis kályhán és egy kis polcon kívül mást nem sikerült kivenni a sötétben. Gumicsizmából készített papucsban, kissé szakadt öltözkében és kócos hajjal állt előttünk az ember. Akkor kelt fel. De már az első megszólalásától kezdve megmutatkozott, hogy igen értelmes. A stílus és a nyelvezet, minden erről árulkodott.

Egyedül él ebben a házikóban, tulajdonostárs, a nagynénjével osztozik rajta. Nincsenek rosszban, de nem is nagyon keresik egymás társaságát. Nekem úgy tűnt, hogy csak „megtűrt” személy. Most lett vége nyolc hónapos közmunkájának, más nincs ki látásban. Újra megy majd a munkaügyhöz, akkor három hónapig lesz némi anyagi forrása, aztán ki tudja...

Ő lesz az az ember, aki nem fog segítséget kérni. Úgy tűnt, beletörődött a sorsába. Azt gondoljuk, hogy többszöri megkeresés után talán el tudunk érni valamiféle eredményt. Kell egy kis beszélgetés, hátha megnyílik.

RICSI

Ricsit agydoganattal műtötték. A szülők a telep szociális munkásainkon keresztül jutottak el hozzánk és kértek segítséget. A család nagyon rossz körülmények között él, így mérlegelnünk kellett, hogy mi az a támogatás, ami most a legjobban jönne nekik. A házuk olyan szinten lepukkant, hogy csak egyetlen helyiséget tudnak lakni.

Eddig két alkalommal ültünk le a polgármesterrel, hogy miképpen tudnánk közösen segíteni a családnak, és mi lenne a legcélravezetőbb. Megbeszéltük, hogy mi is beszélünk a segítségnyújtásba. Miután arra jutottunk, hogy a ház leromlott állapota a legnagyobb gond a családnak, és saját erőből képtelenek megcsinálni, megegyeztünk. A polgármester 30.000 Ft-tal beszáll az anyagköltségbe és a ház felújításához adja a munkásokat. Közben kiküld egy embert, aki felméri, hogy mennyi pénzből lehet lakható állapotba hozni a kis házat. Most ott tartunk, hogy folyamatban van az anyagbeszerzés, és ha minden jól megy, akkor hétfőn kezdődik a felújítás.

2014. április 14.

Megkezdődött a ház felújítása. Az apa és a négy munkás nagy erővel dolgoztak. Betonoztak két szobában. Mindent kihordtak a házból, csak az a szoba maradt meg, amiben laktak. Nappal a gyerekek iskolában és óvodában vannak, Ricsi és az anyukája pedig a nagymamánál tartózkodik. Este odahaza alszanak. A kisfiú most otthon van, majd a hó végén kell visszavinni kontrollra Debrecenbe. A szülők odahaza tornáztatják, de csak kisebb-nagyobb sikerrel, mert a kisfiú nem mindig akarja elvégezni a gyakorlatokat.

Pont, amikor indultunk volna hazafelé, megérkezett Ricsi és az anyukája. A kisleánykával kicsit elbeszélgettem, hogy mennyire fontos dolog a torna, hogy minél hamarabb talpra álljon és focizhasson, biciklizhessen a többiekkel. Megígértem neki, ha legközelebb megyek ki hozzájuk, viszek arcfestőt és kifestem, mivel a gyereknapon tigrisnek festettem ki, és azóta is emlegeti.

2014. május 5.

Meglátogattam Ricsiékét, és vittem nekik egy kis ruhaadományt. Az anyuka mindenért nagyon hálás volt. Ricsivel kontrollon voltak a debreceni klinikán, mindent rendben találtak. A gyógytornát még folytatniuk kell, amíg a kisleány fel nem épül. A ház körül problémák adódtak, ezek egyike, hogy még nincs hivatalosan a nevükre íratva. Az anyja felhozta azt a szerződést, amit közösen írtak a ház előző tulajdonosával, de ez így még nem hivatalos. Most azon vagyunk, hogy minél hamarabb a nevükre kerüljön a ház. Beszéltünk a polgármesterrel is, hogy nézzen már utána az üzletnek. Közben a házat javíttatják, folyamatosan szépül.

2014. július 31.

Teljesen elkészült Ricsiék kis háza, megkapták a bútorokat is a Csodalámpától. Annyi hiba csúszott a számításba, hogy az alapítvány a kért három ágyat nem hagyta jóvá, csak egyet, de ennek is nagyon örültek. Csak én bántódtam kicsit. Az apuka az általunk lebontott cserepeket és deszkákat újra felhasználva épített egy disznóólat, és elkezdte építeni a kerítést is. A kicsi állapota szép lassan javulgat.

INNEN INDULUNK

A telep a község dél-keleti részén helyezkedik el, közvetlenül a Tisza gátja mellett. A helyi cigányság innen indult, aztán szép lassan a település egészén szétszóródott. Van, akik itt érzik jól magukat, és ha vásároltak is házat a községben, egy idő után visszajöttek ide. Beszélgettünk néhány emberrel, amiből kiderült, hogy a helyi cigányság és a magyar lakosság között vannak feszültségek. A telepi emberek szerint mindenki fajgyűlölő, ezért nem lehet semmi jóra számítani. „Nincs munka, a polgármester nem ad semmit, még a felírt gyógyszereket sem váltja ki a családok számára, és tűzifát sem ad.” A közmunkaprogramot több férfi azért nem vállalta, mert akkor nem lenne, aki fáért járjon az ártérre. A rendőri jelenlét mindennapos, folyamatosan büntetik a fatolvajokat, bár ennek kevés visszatartó ereje van. Mondják, több alkalommal a kerékpárjaikat is összetörték. Az is kiderült, hogy a telepen belül is állandó feszültség van a családok között. Semmi sincs biztonságban, bármit ellopnak egymástól a családok – fát, kerékpárt, állatot, használati tárgyakat. Van olyan ember, aki már többeket is megkéselt, feljelentés viszont nincs ellene, mert félnek tőle.

Négy-öt uzsorás van a településen. Az utóbbi időben nemcsak pénzt adnak kölcsön uzsorakamatra, hanem élelmiszert, alkoholt és cigarettát is. 1 kg kenyér 600 Ft, 2 liter bor 2000 Ft, 1 doboz ukrán cigaretta 1000 Ft. Az uzsorás családok háza nagyban különbözik a többi háztól. A bárányt legeltető ember az egyik fő uzsorás.

Szóval nyomor van nemcsak a telepen, hanem az egész településen. Van ugyan varroda, de ott 50%-ban nem helyiek dolgoznak, nincs munka, állandó a feszültség, napi túlélésre rendezkedtek be. A telepen sok házban nincs víz, villany. Ottjártunkkor egy kétéves cigány gyerek meztelenül futkározott a töltésen, több iskoláskorú is az utcán volt, mondván betegek, így nem mentek aznap iskolába. A fejekben is káosz van, hiszen mindenre a polgármestertől várják a megoldást. Az emberek már egymásban sem bíznak, és ez a cigány családokra is igaz.

Nagyon jól átgondolt, komplex stratégiára lesz itt szükség, amelynek fontos komponense a közösségfejlesztés, állandó jelenlét, telepi szocmunka stb... Remélem, sikerül erről beszélgetnünk a közeljövőben!

NÉGY LEVÉL

Négy levél lapult az autóban. Ketten ruhaadományt kértek a gyerekeknek, a másik két levél írója nem konkrét adományt kért, egyszerűen csak segítségért „kiáltott”. A megadott adatok alapján összeválogattunk a családoknak egy-egy csomagot, illetve informálódtunk is a családgondozóknál.

Az első család az áram visszakapcsolásához kért segítséget. Több mint egy fél éve élnek sötétben. A helyzet nem egyszerű, 1 millió 400 ezer a tartozás. Természetesen fűtésre is ment az áramból, ami nagyban hozzájárult a hátralékhoz. És nyilván más tartozásuk is van, hitel, vízdíj, és még ki tudja, mi derül ki. Van ismerősöm az ÉMÁSZ-nál, utánajárok a lehetőségeknek, de sok jóra nem számítok. A ház aránylag rendezett, a bútorok öregek. Két szobában élnek, hat gyerek és a szülők.

Másodikként szintén egy áram nélküli házhoz látogattunk. Itt komplexebb a probléma, bár a tartozás kevesebb, kb. 200.000 Ft. Apukával találkoztunk, aki nagyon képpen volt a helyzetükkel kapcsolatban, összetetten kommunikált, közben éreztem rajta némi szégyenérzetet, amiért ilyen helyzetbe kerültek. Kiderül, hogy ismerjük a gyerekeket, kaptak szemüveget is, így innentől kissé oldottabb lett a hangulat. Amikor átadtam az összeválogatott ruhákat, elcsuklott az apuka hangja, elérzékenyült. Abban maradtunk, hogy jövő héten találkozunk, addig utánajárok a lehetőségeknek.

A harmadik család rendezett, az udvar is rendben, bent meleg, az udvaron baromfi, hátul sok-sok fa. Látom, hogy élelmes családdal állunk szemben. A kérés is konkrét volt, nem volt nehéz dolgunk a ruhák összeválogatásánál. Le is ülünk – hiszen itt van hová –, kicsit beszélgetünk, aztán búcsúzunk. Megköszönik az adományt. Mindketten éreztük, hogy ezzel a családdal nem lesz sok dolgunk.

Az utolsó család utcáját is megtaláltuk a világ végén valahol. Ez a település hét tanyából áll, köztük ez a legtávolabbi, mindössze három, még álló házzal. Az anyuka, aki a levelet írta, nem volt otthon, a legkisebb, fogyatékos gyerekéért ment Sárospatakra. Találtunk viszont három gyereket, akik már ismerősek voltak a játszásokról. A levélben nem kértek semmi konkrétumot, csak leírták, hogy öt kiskorú gyerek van, apuka nem él, és bárminek örülnének. Gondoltuk, hogy megkérdezzük, mi az a bármi, de ahogy bemegyünk, nyilvánvalóvá válik. Gyakorlatilag semmi nem volt a házban. Három rohadt matracon alszanak hatan, van egy poharuk, néhány tányér, két törött szék, ruha alig, ágynemű szinte semmi. A belépésünkkel a 16 éves lány zavartan próbált rendet rakni, de szükségtelen volt, mert nem volt mit elpakolni. Ruhájuk annyi, amennyi rajtuk volt. Ennivalót nem láttam, a lány elmondása szerint még nem evett aznap. Itt nincs fa, nincs baromfi, nincs semmi, illetve áram, az volt. És most már mi is itt vagyunk...

NEM IS ÉRTEM, HOGY CSINÁLJÁK!

Már vártak minket. Az egyedülálló anyuka, aki öt kiskorú gyermeket nevel, két hónapja hirtelen megözvegyült. Nyáron életmentő agyműtétje volt, így nem dolgozhat. Bevételük a szociális segély és a családi pótlék. A három kisebb gyermek még általános iskolás, a két idősebb közül a fiú művészeti szakközépiskolába jár, a lány pedig végzős cukrásztanuló. Mindketten otthon voltak, állítólag betegek, de szerintem csak nem akarták édesanyjukat egyedül hagyni. Mindketten beszálltak a beszélgetésbe, ami kissé elnyúlt, mert éreztük, hogy itt nem egy doboz ruha vagy élelmiszercsomag lesz az igazi segítség.

Nagyon problémás és összetett az esetük, hiszen érintettek uzsorával, van ÉMÁSZ-tartozás (180.000 Ft), az áram kikapcsolva, ráadásul a ház sem az övék, állítólag jutányos áron bérlik. A bevételük kb. 110.000 Ft, a kiadási oldalon 50 ezer az uzsora, 5000 a házbérlet, rezsi most nincs sok, ugye. Aztán van még a gyerekek bejárása az iskolába: négy buszbérlet, a kollégium, a helyi bérlet – szóval nem is értem, hogyan csinálják. A ház egyébként hatalmas, látszik, hogy a 60-as, 70-es években jómódú család lakhatott itt, mára viszont ez a környék afféle szellemtelepülésként funkcionál. Alig laknak itt néhányan, minden második ház összedőlt, vagy leégett. Fényes nappal is betörnek, viszik, ami mozdítható.

Szomorú sorsok rajzolódnak ki előttünk, tényleg láttunk már sok mindent, és azt hisszük, nem érhet meglepetés. De itt most látjuk ezt a sovány anyukát, hatalmas forrással a fején, ahogy minden nehézség ellenére igyekszik a gyerekeit taníttatni, halljuk az idő előtt felnőtté vált gyerekeket, hogy mennyire ragaszkodnak ehhez a házhoz, és mennyire éretten gondolkodnak a jövőről... Úgy érezzük, hogy ezt a családot most egy ideig kísérnünk kell, össze kell hívni a velük kapcsolatban álló szakembereket, és talán közösen tudunk mozdítani rajtuk. Fontos, hogy „összerakjuk” meglévő eszközrendszeinket, mert úgy tűnik, hogy a család már nem húzza sokáig segítség nélkül.

ÍRNI-OLVASNI KELL!

Nos, ez az a bizonyos helyi, de nagy valószínűséggel nem is annyira csak helyi probléma...

Kedden bejött hozzám Józsi. Elmesélte, hogy el szeretne menni KRESZ vizsgát tenni, hiszen lovas kocsival jár, és sajnos már arra is kell hajtási engedély. Nos, ez idáig nem is gond, hiszen az ember elmegy, keres egy autósiskolát és ők mindent intéznek. Eddig el is jutottak, 12 fő a faluból, de itt kezdődött a bonyodalom.

Felhívtam az oktatót, akinél jártak, ő pedig átirányított a Nemzeti Közlekedési Hatósághoz. Ott a következőket tudtam meg: hajtási engedély esetén a KRESZ vizsga nincs iskolai végzettséghez, azaz 8 általánoshoz kötve, mint a többi kategóriában, írás- és olvasás-készség viszont kell hozzá. Na, ez itt ugye a legnagyobb baj. A 12 fős csapat nagy részének csak 6 általános iskolája van, a legtöbbben azóta nem írtak, nem olvastak egyetlen betűt sem. A vizsga pedig úgy zajlik, hogy beülnek egy érintőképernyős monitor elé, és egyetlen percük van elolvasni a feladatot, értelmezni, és válaszolni a kérdésre. Sajnos kizárt, hogy ezt véghez tudják vinni.

A NKH embere azt mondta, amikor felvettem az ötletet, hogy írnék egy levelet az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz vagy a Nemzeti Erőforrás Minisztériumba, hogy nagyjából felesleges, mert az a helyzet, hogy nincsenek kizárva a 6 osztályukkal, hiszen írni és olvasni tudnak. Legalábbis elvileg. A másik ötlete az volt, hogy szervezzünk egy tanfolyamot, és tanítsuk meg őket írni, olvasni.

Az jutott eszembe, hogy ha ez itt 12 embert érint, mennyit érinthet a térségben, sőt, ha tovább megyek, mennyit érinthet az országban. És ráadásul ez a mindennapi megélhetésüket veszélyezteti, hiszen a környékben, a faluban rengeteg szállítást vállalnak a lovas kocsikkal, illetve a saját takarmányaikat, fájukat és kukoricájukat is ezzel szállítják.

ADÓSSÁGKEZELÉS SPECIÁLBAN...

A faluban van egy család, régóta szoros a kapcsolatunk, hiszen egy évvel ezelőtt fennállt a veszélye, hogy a megszületendő babójukat nem hozhatják majd haza a kórházból. Ezt nagyon ügyesen elrendeztük, együttműködtek mindenben, ahogy azóta is. Sokat találkozunk, kérnek segítséget, mi is tőlük. (Laci, az apuka, mindenben segít, a múltkor, mikor csak csajok voltak a közösségi házban, átjött, és összevágott nekünk egy csomó fát, hogy legyen gyújtós, meg hogy gyorsabban száradjon a fa.) Most a felesége keresett meg, hogy nagy bajban vannak...

Elmesélte, hogy uzsorával tartoznak az egyik környékbeli vagánynak, és most eljön érte. 60.000 Ft. Pff!!! Iszonyat sok pénz! Eredetileg 20 ezret kértek, de a fiú eltűnt egy időre, úgyhogy ha akarták volna, sem tudták volna visszaadni a kölcsönt, ami mára már 60 ezerre nőtt.

Átnéztük a bevételeiket, kiadásait. Abban maradtunk, hogy nagyjából lehetetlen lesz megélniük, ha minden tartozást kifizetnek, mert persze ezen kívül még elég sokfelé tartoznak. Vettek malacokat, hitelre... Krumplit, hitelre... Pelenkát, hitelre... És még sorolhatnám... Közel 100 ezres tartozás. Ha mindezt összeadjuk, akkor kb. 2 ezer forintjuk marad egész hónapra.

Végigvettük, hogy mi az, amit mindenképpen kifizetnek ebben a hónapban, és mi az, amit megpróbálunk elhalasztani. Az uzsorást kifizetik mindenképpen, hiszen senkinek nem hiányzik egy kéztörés. Végigvettük, hogy mi miben tudunk segíteni, krumpli, liszt, cukor, tisztítószer, tej stb. Hozzánk jönnek mosni. A többit pedig a maradékból ki tudjuk hozni. Volt, amit el tudtunk tolni a jövő hónapra, volt, amit nem, de így is elég jó végeredmény született. Ha ezt be tudják tartani, 3 hónap alatt lenullázzuk a tartozásokat!

II.

TÚLÉLÉSEK

KÉRDÉSEK

Sokszor kérdezik, hogy ezek az emberek miért nem tesznek semmit egy jobb sors érdekében. Vagy: miért nem tettek valamit akkor, amikor még lehetett volna? Vagy: miért nem látják, hogy a gyereküknek sem lesz jobb? Vagy: miért nem próbálják meg máshol keresni a boldogulást?

Csak hogy ezek nem jó kérdések, vagy inkább: nem a jó kérdések.

A jó kérdések ezek: vajon gondolnak-e még arra ezek az emberek, hogy lehet jobb soruk? Vajon miért dőlt el már évekkel ezelőtt – valószínűleg még a gyerekkorukban –, hogy ma ebben a kilátástalanságban kell élniük? Tudják-e, hogy mi kell ahhoz, hogy a gyerekeiket egy jobb jövő várja? Tudják-e, kitől kell segítséget és támaszt kérni, vagy miből lehet erőt meríteni ahhoz, hogy kis lépésekkel ugyan, de elindulhassanak?

És persze a fő kérdés az, hogy vajon miért mondunk le ezekről az emberekről, szinte még mielőtt megszületnének, és ezekről a településekről, amelyekről már mindenki régen elmenekült, akinek volt valós választási lehetősége.

Szinte törvényszerű, hogy ilyen körülmények között átrajzolódnak azok a határok, amelyek közé beszorítva gondolkodnak az emberek. A most a releváns – a jövő vagy ilyen lesz, vagy nem, ezt nem lehet előre megmondani. Ha most tüdőgyulladást kap a gyerek a hideg szobában, mert elfogyott a tüzelő, akkor mindegy, hogy azt a ruhát dobjuk-e rá a tűzre, amibe majd tavaszra belenő, vagy hozunk-e a tilosból még fát. Ha más nem tud vigyázni a többiekre, amíg beutazunk a gyógyszertárba, csak az iskolás testvér, akkor gyűlnek az igazolatlanok, de még mindig lehet abban bízni, hátha nem veszik el a családi pótlékot. Ha ma nincs miből megfizetni az uzsorát, mert a közmunka csak később fizet, akkor marad a napszám meg a feketemunka. Mindegy, hogy nem lesz belőle nyugdíj úgy 25 év múlva, és betegbiztosítás nem jár hozzá – úgysem marad pénz a gyógyszer kiváltására.

Könyörtelenül nehéz feladat, hogy a határokat újra megrajzolják. Valahogy úgy, ahogy azok teszik, akik előre terveznek, mérlegelnek, bíznak. Mert el kell tudni hinni, hogy mindenki felelős magáért, felelős a gyerekeiért, a sorsuk alakításáért. És hogy nemcsak felelős, hanem képes is arra, hogy a sorsukat megfelelően alakítsa. Ez nem egyszerű: ha a vezetékeve hallatán századszorra is azt mondják valakinek, hogy a meghirdetett állás betelt, ha a buszig csak sáros cipőben lehet eljutni, ha a gyerekeket csak a hátsó pad várja az iskolában, de onnan meg szemüveg nélkül semmit sem látnak – akkor nehéz azt gondolni, hogy de igenis, én és a gyerekeim is többre vagyunk hivatottak. A csaknem lehetetlenben kell tehát megtalálni a lehetőséget. Ez pedig a telepí hétköznapiak realitásában aligha hangzik jobban egy defektes varázsigénél.

MOST KELL MEGÉLNI

A kistérségben főként közmunkából élnek az emberek, két közmunka között pedig napszámból, gyűjtögetésből teremtik elő a kenyérre valót. Szó szerint a kenyérre valót, mert többre nem elég.

Az egyik családukban az apuka nem fogadja el a közmunkát, mert keveset fizetnek, és 8 órát kell érte dolgozni. Inkább eljár az erdőre, ahol időjárás függvénye, hogy megnyit dolgoznak, de valamivel több a pénz. Igaz, nincs bejelentve, de most fontosabb a pénz, mint a majdani nyugdíj.

Többen kaptak állást a Nemzeti Művelődési Intézet által szervezett kulturális közfoglalkoztatásban. A legtöbben a közösségi színtérben dolgoznak, mások a közmunkáért felelős koordinátor által megfogalmazott, vagy inkább meg nem fogalmazott munkarenddel bírnak. És persze vannak egyéb egyesületek, önkormányzatok, akik foglalkoztatják őket. Sajnos nagyon kevés a jól eltalált személy-feladat párosítás.

5-6 EZER FT: EZ CSAK AZ ÚT, A BOLTBAN MÉG NEM IS VOLTAK

A vonatközlekedés Abaújszántó és Hidasnémeti között szinte használhatatlan. Régen sokan utaztak erre, de ma már nagyon kevesen maradtak. Napi két járat van, oda és vissza, de a megállók nagyon messze esnek a településektől. Ki sincs táblázva, igazából olyan, mintha nem is lenne.

Miskolcra eljutni Hidasnémetiből vagy Encsről lehetséges. A helyi járatok azonban nincsenek szinkronban a vonatokkal, illetve semmi mással sem, mert van olyan, hogy a napi járat kimarad, és pótló járat sincsen. Akinek nincs autója, az fizet, hogy elvigyék pl. Encsre. Így egy nagybevásárlás már úgy indul, hogy mínusz 5-6000 Ft. És ez csak az utazás, a boltban még nem is voltak. Ezt mindjárt le lehet vonni egy 45.000 Ft-os, közmunkáért kapott juttatásból.

MÁR BEFEJEZTÜK A MUNKÁT

A települést jártuk be úgy fél tíz körül, amikor egy maroknyi csapatot vettünk észre. A futballpályán ültek a közmunkások. Megkérdeztük a szertáros fiút: csak nem kártyáznak? Erre ő: de igen, kártyáznak. „Nyugodtan kártyázhatunk, mert már befejeztük a munkát!”

Valóban makulátlan volt az árokszegély, pompásan lenyírt fű a pályán. Nyilván nem nő napról napra annyit, hogy minden napra jusson a közmunkásoknak újabb és újabb nyírnivaló...

ELMENT A BUSZ

Egyszer csak mellém lépett egy pici, törékeny, láthatóan kétségbeesett cigány lány. Azt kérdezte, hogy nem feléjük megyek-e véletlenül, mert nagy bajban van. Bejött Sellyére, hogy cipőt vegyen a kislányának, de lekéste a buszt, és a következő csak délután fél 3-kor megy, a kislányért pedig délre oda kell érni az óvodába. Nincs kinek szólnia. Kifizeti az utat is, csak vigyem el! Nagyon megsajnálta, így hát célba vettük a falut. Volt időnk picit beszélgetni...

Huszonkét éves. A településen él. Hatéves kislányát egyedül neveli, mert a férje börtönben van csalás miatt. Első fokon három évre ítélték, de folyamatban van ellene még két másik eljárás is. Velük lakik a 19 éves húga, aki szintén egyedül neveli a picijét, mert az ő férje is bent van.

„Tulajdonképpen a családom minden férfi tagja börtönben van, kivéve az öcsémet, aki szintén az én gondom... De őt se sok választja már el attól, hogy bevigyék!”

Azt mesélte, hogy volt a munkaügyi központban, tanfolyamra jelentkezett. „Igazából mindegy, milyen tanfolyam, nagyon szeretnék tanulni valamit, hátha akkor lesz munkám!”

CÍMKÉZETT CSOMAG KÖZÖS HÚTÓBEN

Somos atya jobb keze, Móni is beszámolt a munkájukról. Elmondta, hogy segítségükkel már egy éve művelik a családok a kertjeiket, a terményeiket a közös fagyasztóládában tartósítják (címkézett csomagokban), nagyon élvezik a háziasszonyok, hogy télen is tudnak saját zöldségeikből főzni.

III. SEGÍTŐK

ÉTELGONDOK

Egyre több család küzd ételgondokkal. Sajnos nagy probléma, hogy nem tudják, miből mit lehetne készíteni. A településen heti 2 alkalommal van jelen a családgondozó, ő abban is segít, hogy olyan recepteket ad, ami szerint tudnak főzni abból, ami éppen akad a konyhán, és laktató. Ha csak víz van meg egy kis liszt, akkor például vakarót vagy nokedlit. Ez tényleg nagy segítség!

ANNA

Anna a három településen egyedül látja el a gyermekjólét és a családsegítés feladatait, heti egy-egy napot tölt a községekben, két napot pedig a központban. Adósságkezelés egyik településen sincs. Az átmeneti segély nulla, közmunka, mondjuk így, nem igazán van. A legtöbb jelzést az iskolai hiányzások miatt kapja, ez érinti a középiskolásokat és az általános iskolásokat is. Ilyenkor Anna az iskolától pedagógiai szakvéleményt kér. Négy gyereknél a családi pótlékot az eseti gondnok vásárolja le, ilyenkor automatikus a védelembe vétel. Két gyereknél otthon van a szülő, kettőnél dolgoznak, de nem tartják az iskolákkal a kapcsolatot. Iskolakerülés miatt egy gyermek van védelembe véve, egy gyermek ügye lóg a levegőben, mert az elhelyezése még nem tisztázott. Az oviban most újra megjelent a tetű. Ilyenkor a védőnővel és a családdal veszi fel a kapcsolatot. A múlt évben volt gyerekbántalmazási eset is.

Probléma, hogy a védőnőkkel nincs megfelelő kapcsolata. Ennek oka talán az lehet, hogy sok helyen helyettesítésben látják el a körzeteket, és váltás is lehetett. De például megtudtuk, hogy egy várandós kismama azért nem ment tanácsadásra, mert mindenki azt hitte, hogy majd a kolléga szól neki, hogy hova és mikor menjen, végül aztán senki nem beszélt vele.

A telepen van egy nagyon problémás család, két gyerekük már átmeneti nevelésben él, rajtuk kívül még van hat gyerek a családban. Náluk fordul elő, hogy uzsonna után egészen a másnapi tízóraig idejéig nem esznek a gyerekek, mert sem vacsorára, sem reggelire nem jut otthon enni való.

A nyári étkeztetés különböző módon megoldott a három községben: az egyikben volt meleg étkeztetés, és Anna osztott melegíthető élelmet heti egy alkalommal, a másik faluban nem kérték a segítségét, a harmadikban egyszerre osztották ki, amijárt.

AKI NEM KÉR SEGÍTSÉGET

Fontos mondás hangzott el a kistérségi gyűlésen: a szociális munkának ki kell terjednie a középfokú vagy annál magasabb végzettséggel rendelkezőkre is. Ők talán még nehezebben küzdenek meg a helyzetükkel járó szégyenérzettel, sokszor takargatják nehézségeiket, nem kérnek segítséget.

A polgármester most szembesült ezzel, amikor a kulturális közfoglalkoztatáshoz érettségizett embereket keresett. Kiderült, hogy sem a családsegítő, sem más önkormányzati kollégák nem tudtak nekik segíteni, mert ezek az emberek nem mennek be sem segélyért (sem másért) hozzájuk, és addig titkolják, hogy nincs munkájuk (vagy még nagyobb a baj), ameddig csak tudják.

CIPŐK

Miután elhagytuk a hivatalt, megbeszéltük, hogy találkozunk a családgondozóval. Ő volt az, aki nem olyan régen segítséget kért tőlünk, mert három családnak (összesen 16 gyerekről van szó, közülük 14 jár iskolába vagy óvodába, kettő pedig még kisebb) nem tudott volna segíteni az iskolakezdésben. Ez az egyik legnehezebb időszak, annyi mindent kell megvásárolni, hogy támogatás nélkül sok család teljesen lehetetlen helyzetbe jut, és még támogatással sem kerül be minden az iskolatáskába. Már ha van egyáltalán iskolatáska. Az önkormányzatoknak nincs elég kerete segélyre, így sokszor máshova kell fordulni segítségért, így jöttünk be mi is a képbe.

A családgondozónak az volt a kérése, hogy juttassunk el hozzájuk valamennyi őszi-téli ruhát, mert nem tudja, miben fognak iskolába menni a gyerekek, ha hűvösebbre fordul az idő. Szerencsére sikerült más szálakat is megmozgatnia, így némi anyagi támogatást kaptak egy másik szervezettől, ebből megvették a gyerekeknek a váltó- és tornacipőt, amit majd az iskolában bent tarthatnak.

Mindenesetre most, hogy sikerült eljuttatnunk hozzá néhány zsák ruhát, nagyon hálálkodott, mert a többi család úgy-ahogy meg tudja oldani ezt az időszakot, de ennek a három családnak a helyzete mindig nagyon problémás.

IDE NEM JÁTÉK KELL, HANEM ENNIVALÓ

A polgármester nem ért rá, de sebj, ott volt a családgondozó hölgy, aki a központból jár ide. A védőnő jelenleg táppénzen van. Miután elmondtam, hogy a gyerekesély pályázat miről szól, kiket céloz meg, milyen lehetőségeket kínál, és hogy jön a Máltai Szeretetszolgálat a képbe, rátértünk a helyi problémákra, adatokra. A családgondozótól megtudtam, hogy kb. 1820-an élnek a településen, úgy 570 lakásban. A gyerekek száma körülbelül 480 fő. A cigány lakosság durván a 40%-át teszi ki az összlakosságnak, de a gyerekek aránya ennél magasabb. Egy-egy roma családban 6-8 gyerek is van. Óriási a munkanélküliség a faluban.

Kérdésemre, hogy van-e a településen szegregátum, azt felelte, hogy nincs. (Encsen mást hallottam.) Vannak védelembe vett gyermekek, akik mind szociális körülményeik miatt kerültek hatósági védelem alá. A családjukból viszont nem szeretnék őket kiszakítani, bár van egy-kettő, aki lehet, hogy erre a sorsra fog jutni, mert annyira el van hanyagolva. Van művelődési házuk, ahol elég nagy a hely arra, hogy majd játszhassunk a gyerekekkel. Adtam neki is egy nyomtatott példányt a tájékoztató anyagból, és kértem, hogy a polgármesternek is juttasson el egyet. Egy jó félórás beszélgetést követően elköszöntünk egymástól, és elindultam szétnézni a faluban. Hamar megtaláltam az új óvodát is. Hát, nem semmi. Az udvaron legalább 30 oszloptuját számoltam, és még további számos tujafélét. Hintát, homokozót nem láttam. Láttam viszont a modern építészet remekét, az új katolikus templomot.

Mindezekről nem messze mégiscsak találtam egy telepet, és ehhez csak a postán kellett érdeklődni. Befordultam a nevezett utcába, és szembesültem „a nyomorral”. Házak, amiknek nincs teteje, épületek, amik félig romokban állnak, és ezekben emberek laknak. Nem füstölnek a kémények, az utcán sártenger, a mosott ruhák végig kiterelve a kerítésekre a zuhogó esőben.

Megálltam, és kiszálltam. Sok szörnyűséget láttam már munkám során, de ez mindent túlszárnyalt. Pedig volt módom máshol hetekig a cigánytelepen járkálni és házakat belülről megnézni, hogy az árvízkárokat felmérjük. Ilyet ott sem láttam. Ezeket a házakat is megromgálta az árvíz, csak ezek úgy is maradtak. Ráadásul a szélvihar is elvitte, amit tudott, például a tetőt. És mi sem változott a természeti katasztrófák óta. Ahogy az esőben sétáltam, kijöttek egy páran a házakból, és miután bemutatkoztam, dőlt belőlük a panasz. Az egyik helyen egy asszony azt mesélte, 20-an laknak a házban, ebből 10 gyerek. Van egy 10 éves fia, aki fogyatékos, pelenkázni kell, és rendszeresen Szikszóra kell hordaniuk a kórházba. Sajnos hó végén kénytelen a kamatos pénzt felvenni, mert enni kell a gyerekeknek. Viszont ennek a háromszorosát kell visszafizetniük. Ebből sosem fognak tudni kimászni, de legalább van, akihez fordulhatnak, mert elmondása szerint a hivatalba be sem engedik őket. Az asszony itt elsírta magát, aztán bement, mert főznie kell a gyerekeknek. A ház másik felében (ikerház) egy másik asszony lakik gyermekeivel, édesanyjával és férjével. Mesélés közben ő is sírva fakad. Epilepsziás, és az egyik gyereke is tartósan beteg. A férje közhasznún van. Jelenleg még vakarót sem tud sütni, mert nincs otthon még liszt se. Behívott a „lakásba”. A falak porladnak, a szilikát blokkok itt-ott kilógnak a falból, az ablakok nagy része befóliázva, vagy egyéb szigetelő lappal „bedeszkázva”. Olyan szag terjengett bent, mintha egy óriási trágyadombba estem volna bele. Az egyik szobában valóban trágya volt, szalmával keverve. Ezzel fűtenek. Az asszony csak sírt, én meg nem nagyon tudtam megszólalni. Úgy szerettem volna valamivel segíteni őket! Az biztos, hogy ide nem játék kell, ide ház kell, és élelem. Azt hiszem, jövő héten viszek nekik a raktárunkból egy kis főznivalót. Nem ígértem semmit, csak meghallgattam a panaszaikat, mégis, amikor elköszöntem, a Jó Isten áldását szórták rám és a családom összes tagjára. Annyi minden jót kívántak, hogy nem is emlékszem már a szavakra, de az biztos, hogy mélységesen hálásak voltak, hogy végre valaki meghallgatta őket, és bement hozzájuk.

SEGÍTENI A SEGÍTŐT

Evidenciának vesszük, hogy a segítők mindennap ugyanolyan energiával és eltökéltséggel állnak neki a munkának – még itt, ebben az eszméletlenül nehéz közegben is. Én el vagyok kényeztetve: ahonnan jövök, ott vannak eszközök, amiket használhatunk, játékok, adományok, kapcsolódások, szupervízió, ez segít elengedni a terheket. Egyébként nagyon hamar kiégnék.

Bár eddig nem annyira tartottam fontosnak a gyakori találkozást a családsegítőkkal, ma kiderült, hogy nagyon jólesik nekik, ha egy kicsit velük is foglalkozunk. Könnyen beleesünk abba a hibába, hogy ahol maguktól működnek a dolgok, ott nem fontos az aktív jelenlétünk, pedig ez szerintem nem igaz. Most derült ki, mennyire nem. És lehet, hogy nekik tényleg nem arra van szükségük, hogy hetente egy-egy órát találkozzunk, hanem arra, hogy havonta egy délelőtt ne siessünk máshová, s akkor meg tudják mutatni magukat, akkor van idő beszélni a segítségre szorulókról. Együtt eszünk, és látjuk azokat, akik napközben befutnak hozzájuk, látjuk, igazán látjuk, hogyan „működnek” ők a településen élők között.

KÖZELEDÉS

Biztos Ti is megfigyelitek, hogy az első beszélgetésekkor milyen furcsán méregetnek minket, azt gondolván, hogy itt valami olyan következik, amiből már volt részük az elmúlt pár évben. Utóbb lassan megenyhülnek, a „Málta” lehet a kulcsszó, mert értik, hogy ez egyet jelent az alulról jövő kezdeményezéssel, a terepi munkával, a játszóbusszal, a gyerekekért való munkával. Aztán elhangzik egy pár olyan mondat, amit csak az tud kimondani, aki már látott életében nyomorban élő gyereket és felnőttét.

Most is fél órát beszélgettünk a gondozási központban, a végén pedig már olyanokat hallottunk, hogy a gyerekeket meg kell tanítani rajzolni, köszönni, orrot fújni és – figyeljtek, mert itt én azt hittem „én ülök magammal szemben” – még vécézni is! Ezt a gondolatsort én szoktam hozni az előadásaimban, vagy ha beszámolót tartok, és nagyon jó volt hallani egy olyan embertől, aki közel 70, szociális területen dolgozó emberért felelős a kistérségben.

MÁS IS SEGÍT

A héten elkezdtem felkutatni a korábbi polgármesteri interjúk alapján kigyűjtött és összeszedett egyházi tevékenységeket a kistérségben, melyek elsősorban a gyerekeknek szólóak. Beszéltem az egyik katolikus pappal, és megtudtam tőle, hogy Somogy megye az egyik legfontosabb missziós területe a Katolikus Egyháznak. A Caritas is tevékenykedik a területen.

Mindezek mellett körülbelül száz falura jutott hét pap. Ebből az egyik elment, így jelenleg hat pap van jelen a területen, és egy diakónus.

A papok a kaposvári központú irányítás alá tartoznak, de a kistérségben dolgozók a barcsi egyházi kirendeltséghez köthetők. A plébános nem foglalkozik konkrétan a gyerekekkel, csak helyet biztosít számukra, és a nevét adja annak a civil szervezetnek a munkájához, amely a tényleges munkát folytatja, például a gyerekek táboroztatását.

REFORMÁTUSOK

A református közösségi házban két csoport van (1-5. osztályosok), 20 és 34 gyerek. A kiscsoportosok a térbeli és az időbeli tájékozódással foglalkoznak, mert ezek az alapkészségek, tudások hiányoznak. Megtanítják nekik, hogyan kell játszani. A nagy-csoportban vannak a felsősök, velük a testrészeket tanulják. Szerdán főznek, varrnak, táncot oktatnak, zenélnek, báboznak, barkácsolnak. Ilyen foglalkozások havonta négyszer vannak, ezután oklevelet és elismerést kapnak a résztvevők. A méhészetbe is besegítenek, keretet, műlépet, díszdobozt készítenek. Étkezést is biztosítanak a közösségi házban, hogy ne legyenek éhesek a gyerekek. Ha már kopog a szemük, akkor a foglalkozások előtt kapnak enni.

A hittanórákon minden gyereket elérnek, hiszen már az óvodában van hittan, így már ott megkezdődik a kapcsolatteremtés.

Ők keresztelnek és temetnek a településeken.

Göncruszván egy méhészet működik, mivel a lelkész 25-30 méhcsaládot örökölt, és felajánlotta a gyülekezetnek. Itt a 6 évestől a 80 évesig mindenki besegít. A munkát teljesen önkéntes alapon végzik. Az eladott mézből befolyó összegből ösztöndíj lesz hátrányos helyzetű, tehetséges, motivált tanulóknak. Jelenleg két diákot támogatnak, akik szorgos tanulással és kiváló eredményekkel hálálják meg a segítséget.

CHOI

Zsolt autóját követve jutunk el a házukig, ahol egy nagyon kedves, intelligens házaspár fogad minket, valamint Choi Young, dél-koreai református misszionárius, akiről korábban már sokat hallottunk. Ő azzal a céllal érkezett Magyarországnak erre a részére, hogy felkarolja a cigány embereket, gyerekeket. Már nyolc éve él és dolgozik itt. Ahogy a „művház” igazgatója mesélte, zenészeket hozott a faluba, focicsapatot szervezett a gyerekekből, és nagy érdemei vannak a közösségi élet szervezésében. A programokat a Zsiga házaspárral – a feleség Sárospatakon végezte a teológiát – közösen állítják össze. Rengeteg képet mutattak a korábbi rendezvényeiről. Néhány hasznos információt is kaptunk egy nagy gyereklétszámú program várható lebonyolításával kapcsolatban.

Choi Young meséli, hogy sok jó képességű gyerekkel találkozik, de a családok nem tudják finanszírozni a továbbtanulás költségeit, ahogyan neki is nehézséget okoz majd. Az önkormányzattól egy hónapja kaptak a régi iskola épületében egy termet, ami korábban föl volt szerelve, de idővel fel kell újítani. Choi néhány padot készíttetett, hogy legyen hová leülni, de annyian jöttek, hogy kevés lett a hely, újabb padokra lett szükség. Nagyon hálásak az önkormányzatnak néhány székért is, amit ajándékba kaptak. Heti egy alkalommal találkoznak, a lelki felkészítés, értékközvetítés mellett a mindennapi törődés is nagyon fontos része az összejövetelnek. Már 120–150 ember is összegyűlik alkalmanként. Sok időt szánnak a felkészülésre, kenyereket vajaznak, tesznek rá szalámit is, olyan mennyiséget gyártanak, hogy repeta is juthasson. Bátortalanul nyúlnak hozzá a gyerekek, aztán persze minden elfogy. Ők is mesélik, hogy otthon sokszor nem kapnak eleget enni, és az iskolában már reggeli van tízóraihelyett.

A szülők nem törődnek a gyerekek dolgaival. Choiéknak rengeteg ötletük halmozódott fel, zenei és számítástechnika oktatásban gondolkodnak éppen. Korábban Choi már szerzett gépeket a településnek, és nem ritka, hogy a saját jövedelméből is sokat áldoz a tervek kivitelezésére. Ez egy nagyon jóleső találkozás volt, azt hisszük, hogy erre lehet majd építeni a későbbiekben.

IV.

ÖNKORMÁNYZAT

LÁTHATATLAN NYOMOR

Képletesen szólva, a jóléti erkélyről nem látszik a nyomor. A jóléti erkély a többségi társadalmat jelenti, és ebben nincs semmiféle minősítés. Azért erkély, mert akik ott vannak, kicsit magasabbról, tágasabb horizonttal nézik a világot, és a problémákat is távolabbról látják, mint azok, akik benne élnek. Amiről itt, az erkélyen beszélnek, az határozza meg a közéletet.

A társadalom peremére sodródott emberek nem látszanak a jóléti erkélyről. A hajléktalanságról, romákról, telepekről szóló információk ritkán, és akkor is legfeljebb negatív hírek formájában jutnak el ide, nem csoda, hogy a döntéshozók félresöprik a problémát, ahelyett, hogy párbeszéd kezdődne a megoldásról.

A mi feladatunk nemcsak abban áll, hogy felemeljük a nyomorban élő embereket. Legalább ilyen fontos, hogy láthatóvá tegyük, hogyan küzdenek a túlélésért.

NEM PÁLYÁZUNK NEKIK TÚZIFÁRA

A közösségi ház dolgozóitól tudtuk meg, hogy az önkormányzat visszadobta a közel 5 milliós nyertes tűzifapályázatot, mert el akarták kerülni a szétosztással járó bonyodalmakat. Nem jutott volna elegendő mennyiség a közel 700 háztartásba, azt viszont nem vállalták, hogy szociális, rászorultsági alapon osszák szét a fát. Az álláspont az volt, hogy vagy mindenki kap, vagy senki. Ez végtelenül elszomorító.

A kistérségben itt jelenti a legnagyobb gondot a tüzelő hiánya. Téli időszakban a felnőttek, gyerekek a befagyott Tisza jegén át hordják a fát, hogy főzni, melegedni, mosni tudjanak. Ez egész napos munkát jelent, ráadásul a büntetést is kockáztatják nap mint nap, a rendőrök ugyanis jól tudják, hol kell várakozni... Nagyon jó lett volna, ha a támogatás révén legalább 1-2 hónapra mentesülnek a családok mindezek alól.

ZÁROLTÁK A SZÁMLÁT

Dolgom volt a telepen. Természetesen találkoztam az alpolgármester asszonnyal is, aki elmondta, hogy nagy gondban vannak a faluban. Nagyon sok adóssága van az önkormányzatnak, így zárolták a számlájukat, nem tudnak egyetlen fillért sem levenni, nem tudják kifizetni a szociális segélyeket. Pedig sokan csak ebből élnek a faluban. Néha-nhan dolgoznak az új Ős-Dráva programban, de mivel az is bebukott, van, aki már két és fél hónapja dolgozik, mégis csak egyszer kapott fizetést.

Nagyon kétségbe volt esve, hiszen jól tudja, hányan lehetnek, akik már napok óta alig ettek. „Van, aki teljesen egyedül él, szociális segélyből, de nagyon aggódok a gyerekek miatt is!” Már mindenkit megkerestek, akit csak lehetett... Szemlesütve még azt is bevallotta, hogy a Vöröskeresztet is felhívta, de ők sem tudtak segíteni. Gondoltam, próbáljuk meg az Élelmiszerbankot... De onnan sem jött segítség.

Végül a pécsi máltaiak javaslatára egészen a felső vezetésig mentünk segítségért. Gyors fejszámolás után arra jutottunk, hogy 120 ezer elég lesz, ami ugye szinte semmi, és mégis egy egész telepre jut belőle. (A zárolás miatt viszont ennyihez sem fért hozzá az önkormányzat.)

Hamar a számlámon volt a pénz, de úgy alakult a napunk, hogy Sellyén nem volt nyitva a bank aznap, így Pécsett kellett felvennem. Mire a pécsi bankban végigvártam a sort, a többi segítő is odaért – és készen álltunk a NAGY VÁSÁRLÁSRA!

„CSAK” HÁTRÁNYOS HELYZETŰ A TELEPÜLÉS

A településen egy társulás keretein belül működik a szociális étkeztetés. Ennek létszáma 20–30 fő között mozog, mindig igény szerint. Itt található a konyha, ahol az ételt elkészítik, de közös kezelésben működik. A konyhán a társulás alkalmazottai dolgoznak, mind helyi és a szomszédos településbeli lakosok. A konyha egész évben üzemel, és a szociális étkeztetésen túl az óvoda és iskola étkeztetését látja el. Sajnos a kevés norma miatt jelenleg úgy néz ki, hogy év végével felbomlik a társulás, mert nem fogják a konyhát tovább üzemeltetni. Ha ez megtörténik, akkor nem fogják tovább üzemeltetni a konyhát.

A nyári gyermekétkeztetést nem pályázták meg, ugyanis a település „csak” hátrányos helyzetűnek van besorolva annak ellenére, hogy a lakosok 80%-a halmozottan hátrányos helyzetű. Szóval, a jelenlegi helyzetben az étkeztetésre jogosult 180 gyerek ebédjének csak az 50%-át finanszírozták volna meg, a másik felét az önkormányzatnak kellett volna megoldania. Erre sajnos nincs keret.

Ettől az évtől kezdve részt vesznek a Gyerekszám programban, így a Vöröskereszt segítségével heti 190 vekni kenyeret és 370 liter tejet kapnak a rászoruló családok. Ezt heti két alkalommal osztják ki, kedden és pénteken. Idén részt vesznek a Minden gyermek lakjon jól! programban is. Tavasszal vetőmagokat és kisállatokat kaptak a családok. A polgármester elmondása szerint az elvetett magok 70%-a szép termést hozott. A programhoz az önkormányzat is hozzájárult, az érintett családoknak segítséget nyújtottak, felszántották a kerteket.

Három éve folyamatosan az Élelmiszerbankhoz is nyújtanak be pályázatot. Azóta évente kétszer kapnak tartós élelmiszereket, amiből minden rászoruló család részesül.

Mindezen túl a Start munkaprogram keretein belül beindították az uborkatermesztést az önkormányzatnál, amit aztán átültettek az otthonokba is. Jelenleg 17 család foglalkozik otthon is uborkával. A közös együttműködést a Rábaközi TÉSZ-szel kezdték meg. Ők ugyanis legnagyobb részt kis- és középtermelőktől vásárolnak fel. A szervezet segítette, megelőlegezte az embereknek a palántákat és az öntözőrendszer egy részét. Egyéb dolgokra is szükség volt még (oszlopokra, drótra stb.), ezekre a polgármester a saját vagyonából vállalt fedezetet. Nem volt hiábavaló a befektetett munka és a kockázatvállalás, az emberek dolgoznak, és végre a nyári időszakban plusz jövedelemhez jutnak. Többek között ennek köszönhető, hogy itt nincsenek alultáplált gyermekek, és bár akadnak gondok, éhezéstről nem lehet beszélni.

EMPÁTIA

Amióta rendszeres iskolalátogatáshoz kötötték a családi pótlékot, sokszor hallunk arról, hogy egyszerűen jövedelem nélkül marad a család, ha összegyűlnek az igazolatlan órák. És az itt élő tinédzsereknél ez hamar összejön, ha eleresztik a gyeplőt a szülők. Az iskola is nehéz helyzetben van, mert odakötözni nyilván ők sem tudják a gyerekeket. Persze, ha a diákok is jobban látnák az értelmét, hogy miért kell suliba járni, akkor fele ekkora lenne a baj.

Az iskolai hiányzások összesítése a helyi jegyzőhöz fut be. Ő a családi pótlék megvonását megelőzően más módszerekkel igyekszik rávenni a tanulókat az iskolába járásra. Először csak a diákot hívhatja be elbeszélgetésre, többszöri előfordulás esetén pedig a szülőt is. Iparkodik megtalálni a probléma gyökerét, és azt orvosolni. A jegyző rendkívül empátikusnak, megértőnek tűnik, tényleg a segítség szándéka vezérli.

MALAC A HÁZHOZ

Sok jót hallottunk erről a településről és a polgármesteréről. Egy kollégájával találkoztunk, aki elmondta, hogy milyen programok folynak a településen. Ezek egyike a szociális földprogram. Foglalkoznak kecsketenyésztéssel (80 kecskékük van), tehenekkel (4 db), lovakkal (2 db) és fóliasátrakkal (4 db). Az utóbbi jelenleg zöldségtermesztésre szolgál, ha az kifutott, virágokkal fogják megtölteni (árvácska, krizantém). A zöldségeket a kaposvári piacra szállítják majd. A polgármester szeretne ott egy standot. Jelenleg 28 embert foglalkoztat, napi 8 órában. Rajtuk kívül 5 ember az, akinek nincs munkája, de ez azért van, mert nem is akarnak dolgozni. A kecsketenyésztést tovább szeretné vinni, tervei között szerepel egy kecskesajt-üzem. Gondolkodik még sertés- és tyúktartásban is. Tavaly volt egy olyan megmozdulása, hogy minden házhoz, ahol a porta megfelelően el volt rendezve, adott egy malacot. Érdekes megjegyezni, hogy a környező településekről is jelentkeztek hozzá dolgozni.

„JOBBAN SZERETJÜK AZOKAT AZ EMBEREKET, AKIK KÖZTÜNK JÁRNAK, ÉS NINCSENEK ELSZÁLLVA MAGUKTÓL!”

A mai játszás azért is jó volt, mert a végén, az összecsomagoláskor tudtunk néhány szót váltani a pályázatról is. A legnagyobb telepre tervezett közösségi ház kérdését még mindig nem rendeztük. Kiderült, hogy a kistérség elvetette az eredeti ötletet, mert látták, hogy az pénznyelő beruházás lesz, és inkább úgy döntöttek, vásárolnak egy másik ingatlant. Találtak is egy jó állapotú házat, melyet 800 ezer Ft-ért vásárolnak majd meg. Annak azért örülök, hogy belátták, ez így jobb megoldás lesz.

Azután a kistérség passzivitásának okai felől érdeklődtem. Nagyon szegény a térség, és gyakorlatilag mindent megpályáznak, amiből egy kis pénzük származhat. Az ehhez szükséges apparátus viszont nincs meg, ketten visznek 6–7 kistérségi projektet, és egész egyszerűen nem bírják már. Fontos lenne, hogy meglegyenek már a munkatársak a gyerekesély programhoz is, hogy legalább ez sínen legyen.

Még dolgozni kell tehát azon, hogy a helyi politikusok is meghozzák a szükséges döntéseket, de kiderült, a kistérségiek szakmailag teljesen mellettünk állnak, és most valóban megbizonyosodhattak arról, hogy az ő érdekeiket képviseljük. Jó volt hallani, hogy „jobban szeretjük azokat az embereket, akik köztünk járnak, és nincsenek elszállva maguktól!”

„NEM KELL A FOCIPÁLYA, ADJÁTOK A SZEGÉNYEKNEK...”

Ma lezajlott a kistérségi tanácsülés, és minden rendben ment. Elfogadták a pályázat beadásának feltételül szabott és elkészült (a településeken feltárt problémákat listázó és intézkedési tervet kínáló) kistérségi tükört, és megszavazták a pályázat benyújtását. Ha tárgyilagos akarok lenni, akkor ma „csak” ennyi történt. Az első csatát megnyertük, Sellye rendben van, lesz pályázat.

Elég sok polgármester bent volt az ülésen, köztük az a kettő is, akik az elnökségi ülésen már egyszer beleláttak a tükör tartalmába, és a készülő pályázat kereteit is megismerhették. A második napirendi pontnál tartottak, amikor megérkeztem – elég gyorsan haladtak, vita semmiről sem volt, kérdés nem hangzott el. Pedig más pályázatokról is döntöttek, volt szó normatívákról, intézményműködtetésről, vagyis lett volna helye a vitának.

A kistérségi tükörről szóló előadás le tudta kötni a polgármesterek figyelmét. Eleinte még ment a sustorgás, alig valaki figyelt, lapozgatták a tükört, beszélgettek. De amikor konkrét falvak konkrét helyzetére terelődött a szó, akkor már a polgármesterek is elkezdtek hegyezni a fülüket. Mindegyik kereste a saját települését az ábrákon, a szegénységi kockázati kód térképénél pedig beállt a teljes csend. És mikor a gazdasági problémákról és a fejlesztési lehetőségekről beszéltünk, már mindenki figyelt. Az előző napirendi pontoknál épp ellentétes volt a folyamat: az elején figyeltek az előadókra, aztán fogyott a türelem, és megindult a fészkelődés, sugdolózás. Kezdtém elhinni, hogy rendben leszünk. Így is történt.

A levezető elnök pedig 10 másodperc alatt le is zárta a dolgot: „Van kérdés? – Nincs. Szavazzuk meg a tükör elfogadását!” Egyhangú igen. „Szavazzuk meg a pályázat beadását!” Egyhangú igen. Megvan, nyertünk!

De a csattanó még hátra volt. Kijött az ülésről utánunk az a polgármester is, aki előző nap az elnökségi ülésen nekem esett, kötekedett, és focipályát akart építeni a pályázati pénzből. Most odaállt mellénk, és azt mondta, amikor hazament az elnökségi ülésről, elővette a kistérségi tükröt, és elolvasta. És annyira felzaklatta, amit olvasott, hogy nem tudott aludni, csak járt az agya. És akkor könnybe lábadt szemmel azt mondja nekünk ez az ember, hogy örül, hogy végre valaki kimondta, hogy gettófalvak vannak az Ormánságban, úgyhogy „tudják, nem kell nekem focipálya, adják azt a pénzt a szegényeknek...”. A választ sem várta meg, elment. Úgy éreztem, ha még egy szót szól, elsírja magát. Szívszorító volt. Ez az ember cigánytelepen nőtt fel, ha valaki, hát ő tudja, miről beszél. Én meg már tudom, hogy ezért kellett végigcsinálnom azt a nehéz napot – a csatát ott kellett megnyerni, nem a társulási ülésen.

24 IGEN, 0 TARTÓZKODÁS, 0 NEM

A kistérségi társulási ülésen kellett elfogadtatni a pályázat kötelező háttéranyagát, a kistérségi tükröt, amely részletesen feltárja a helyi társadalmi problémákat és az ezekhez kapcsolódó fejlesztési igényeket, lehetőségeket. Nagyon hosszú volt az út idáig, de az utóbbi hetekben egyre inkább látszódott, hogy itt valami változott. Elkezdtek bízni bennünk.

„Engedd, hadd mondja, ők tudják!”, „Fiatalember, bízunk magukban!”, „Timike, maga hogy gondolja?”, „Hallgassuk meg Leót!” Emlékeztek? Pár hónapja még azt fejtegettük, hogy kik vagyunk. Ez mostanra már nem volt kérdés. Adnak a Máltai Szereztetszolgálat szavára, használják a „guglit”, megnézik, miket csinálunk. Érdeklődnek. A gyerekesely.maltai.hu ismert weboldal, lapozgatják a tükröt. Sőt, más kistérségek tükreibe is belenéznek.

Na, de visszatérve a mai naphoz. Egy jó húsz perces beszédben meséltem az eddigi munkáról, megköszöntem az együttműködést, dicsértem a polgármestereket. Az infrastrukturális pénzek kapcsán elmondtam, hogy ez a pályázat nem az építkezésekről szól, ezt jobb, ha tudják. A mai szavazás egy szükséges rossz, mégis kell ahhoz, hogy a közel 200 oldalnyi programot, amit ők gyűjtöttek össze, meg tudják valósítani. Közben kiosztottuk azt a háromoldalas anyagot, amit még az éjjel írtunk, és aminek a végére összeírtuk a javasolt fejlesztések költségeit is. Még beszéltem, de már kukucskáltam is. A betűk keveseket érdekeltek, gyorsan a számokhoz lapoztak. Bólogatást láttam, pár helyen csalódást. Elkezdtek visszalapozni a betűkhöz, és figyeltek... Megnyugodtam.

Miután a beszédemnek vége lett, az egyik polgármester kért szót. Szinte kérlette a többieket, hogy ne vacakoljanak. Szavaztak már sokszor, de ilyen előkészítettséget még egyszer sem tudtak biztosítani. Három polgármesternek azért volt problémája a tervszettel. Kevesellték a pénzt. Az egyik követelése jogosnak tűnt, ott kell még gondolkodnunk, de nem lesz baj. Egy másik polgármester megkérdezte, mi lesz két év múlva a felújított ingatlanjával. Itt kicsit morcos ábrázatot öltöttem, és a mostanában már előszeretettel alkalmazott lélekre ható monológgal válaszoltam. Ne is álmodjanak arról, hogy két év múlva itt bármit is bezárhatnak! Ezek a programok hosszú távra szólnak, lényegében akkor fog indulni minden. Ebben a két évben alapozunk, aki két évben gondolkodik, most menjen haza, nem is érdemes beszállnia a hajóba. Felpillantva bologatást láttam. Hihetetlen öröm fogott el. Értik!

A csoda még nem ért véget, hiszen hiányzott vagy 2 millió forint a három településhez. Gondoltam, jó, akkor csoportosítsuk át a forrásokat. De nem kellett. A települések elkezdtek felajánlani összegeket a sajátjukból. Nem hittem el! Az egyik nagyon szegény település felajánlott 250 ezer forintot, egy másik 1 milliót, a harmadik 500 ezret, és így tovább. Korábban ezek a polgármesterek 20 forintért is harcoltak. Most meg adakoznak...

Megszavazták a tükröt és a pályázatot: 24 igen, 0 tartózkodás, 0 nem.

GYEREKHÁZ HELYETT SAVANYÍTÓ ÜZEM

A múlt héten tudtuk meg, hogy a polgármester nem tart igényt a Biztos Kezdet gyerekházra, illetve közösségi házra, egész egyszerűen olyan indokból, hogy más célra akarja használni az ingatlant. Mégpedig a manapság igen népszerű savanyító üzemet képzelte el az ingatlanban. Még nem jártam utána, hogy milyen forrásból és hogyan, de a lényeg, hogy hallani sem akar a gyerekházról, és erről már testületi döntés is született. Bár volt még egy próbálkozás a testület meggyőzésére, mégis 4:1 arányban a savanyító üzem mellett döntöttek. Rövid távon ez nyilván látványosabb, hosszabb távon azonban a gyerekház mindenképp relevánsabb, hiszen az itt folyó korai fejlesztési munkával lehet a leghatékonyabban segíteni a nyomorból való felemelkedést, nem beszélve arról, hogy a térségben ezt a gyerekházat használták a legtöbben.

Annak próbáltam ma utánajárni, hogy a pályázat beadásakor az együttműködési megállapodásban rögzítették-e az ingatlan használatának feltételeit, vagy sem. Nemleges választ kaptam, az önkormányzattal kötött együttműködési megállapodás ugyanis a Gyerekesély projekt végéig szólt. Az esetleges hosszabbításról, az épület további használatáról nem esett benne szó. Sajnos a polgármester nemcsak az ingatlannal való más tervek miatt mond le a gyerekházról, hanem úgy általában nem akar hallani erről a szolgáltatásról, vagyis nem szeretné, ha ez működne a településen.

A MAGUK MÓDJÁN

Amíg a projektzáró beszédet mondtam, a polgármester elcsente a fényképezőgépet, elrejtette a szekrénybe, majd huncutul mosolyogva letagadta. Ez egy ilyen nap. És ma még az is belefért, hogy a cigány himnusz éneklő gyerekcsapatot viccesen csúfolgatták a hátam mögött, mint a rossz gyerekek. Sok mindent lehet róluk mondani, de azt az egyet nem, hogy nem a településükért dolgoznak.

A maguk módján.

A projektvezető arcáról büszkeség sugárzott, miközben ezt mondta: „Nem tudom hivatalosan megnyitni a házat, mert már működik rég...”

V. NEVELÉS

A GYEREKEK MEGSZELÍDÜLTEK

A Biztos Kezdet szolgáltatás, ami a korai fejlesztés kulcsa, a legtöbb helyszínen lassan, döcögősen indult be. Új dolog volt, nem tudták mire vélni az emberek. A bizalmatlanság, a szégyenérzet, az orvos és pszichológus, meg más szakemberek miatti félelem sokkal erősebb volt, mint a kíváncsiság. A sok munka és bizalomépítés, családlátogatás, a védőnők segítsége azonban nem volt hiábavaló. A jég megtört, az anyukák, és sok helyen már az apukák is örömmel járnak ilyen jellegű közösségbe, ahol a gyermek fejlődését előtérbe helyezik, és ahol maguk is fejlődhetnek. Már érzik, tapasztalják azokat a pozitív változásokat, amelyek a gyermekükben végbemennek, és ezért áldozatokat is hoznak. Vannak olyan települések, ahol a szülők egymást segítve esnek át traumákon, gondjukat, bajukat megosztják, tanácsot adnak. Telefonálnak, ügyet intéznek, igaz, még sokszor segítséggel, de önállósodnak. És a gyerekek is fejlődnek. Óvodába lépéskor már rendelkeznek azokkal a tudásokkal, ismeretekkel, tapasztalatokkal, amelyeket idősebb testvéreik vagy azon társaik, akik nem jártak a Biztos Kezdet házába, nem sajátítottak el.

Az óvónők kezdetben picit rivalizálásnak érezték az új szolgáltatást, de az első év után, amikor az első három-négy gyerek belépett az oviba, rádöbbenek, hogy mekkora szükség van erre. Akkor már ők is győzködtek, biztatták a szülőket, hogy hordják a piciket a foglalkozásokra.

Az iskolákban a Biztos Kezdet hatása még nem érződik, de a közösségi szolgáltatások megtették pozitív hatásukat. A gyerekek megszelídültek: együttműködők, bevonhatóak, érdeklődők. A legproblémásabb telepekről jövő gyerekekre sem ismertek rá. A szeretet, a foglalkozás, a jól eltöltött idő, a gyakorlás, a korrepetálás meghozta gyümölcsét. A gyerekeknek sikerélményük volt, boldogok voltak. És ez az iskolában is megmutatkozott. Javult az átlag, nem volt annyi pótvizsga, illetve aki pótvizsgázott, az nem ismételt évet, legalábbis nagyon kevesen.

A tanárok és iskolavezetők többsége elismerte a program fontosságát. Volt, aki külön segítséget kért, akár az időzített prevenciós programokból a kistérségi projekten belül, akár tőlünk felnőtt „szupervíziót”, illetve tanácsadást a nyolcadikos gyerekeknek pályaválasztási témában.

Összességében, ha mindezek az intézmények és szolgáltatások kéz a kézben együttműködnének, a legtöbb probléma orvosolható lenne. A folyamat elkezdődött...

NEM CSAK GYEREKHÁZ

Nemegyszer a gyerekházban dolgozók tanulják meg és végzik (szakember és útiköltés-fedezet híján) a különböző fejlesztési feladatokat. Próbálkoztak azzal is, hogy bejuttassák a családot az ellátás helyszínére, de volt olyan eset, amikor az apuka Pécsen leszállva a buszról, a 4-6 emeletes házakra meredve megkérdezte, hogy „ezek meg micsodák?”. Így nem nagyon lehet elengedni őket a nagyvárosba, kíséret meg nem tudnak mindig biztosítani.

A gyerekház bemutatásakor elhangzott az a szívbemarkoló mondat, hogy az emberek éhesek. Nemcsak a gyerekek, hanem a szülők is, meg azok is, akik már „nem jogosultak” a szolgáltatás igénybevételére. Így aztán, ha éhes az, aki bemegy hozzájuk, kap enni. Cserébe ki-ki úgy segít a gyerekház munkájában, ahogy tud. Példaként azt is elmondták, hogy a szakember részéről sokszor nem direkt problémafeltárás történik, hanem pl. répapucolás közben észreveszi, mennyire sután, ügyetlenül végzi valaki ezt az egyszerű műveletet, így ezt a fonalat felvéve halad tovább. Ezzel persze nem mondom újat, de a példa aranyos volt. Törekednek a spontán tevékenységek alatti beszélgetésekre, ami lassan átalakul önsegíttéssé.

A pályázattal szemben, az állami finanszírozás nem ad lehetőséget arra, hogy kellő számú külsős szakembert alkalmazzanak a gyerekházak. Nagy kérdés, hogy ezt a szakértelmet honnan lehet pótolni. Az esetünkben alapvetően elzárt vagy nehezen megközelíthető településekről van szó, tehát a közlekedés nehézkes. Még ha lenne is néhány önkéntesként dolgozó szakember, az útiköltségüket nem tudják előteremteni a házak, pusztán önerőből pedig aligha tudják vállalni ezt a munkát az emberek.

PLUSSZOS

Gyorsan leírom, amit ma hallottam, bár egy ideig még biztos nem megy ki a fejemből: a Biztos Kezdet „gyerekházasokkal” beszélgettünk, ők meséltek az apukáról, aki minden foglalkozásukon ott van a családdal. És hogy miért? Mert otthon nem tud olyan szavakat mondani a gyerekeknek, amiket náluk hallhatnak. Új világot nyitottak a tisztálkodással kapcsolatos szavak, mint az „öblítő” vagy a „mosakodó-szivacs” éppúgy, mint a „tessék helyet foglalni” kifejezés. Nem tudott a gyerekházba járás előtt mondókázni, megdicsérni és mesélni sem.

Apukát gyerekkora óta Mínusznak hívják a faluban, ezért ez sok plusszos megjegyzés az én fülemnek.

CSILLOGÓ GYEREKSZEMEK

Amikor megérkeztem az oviba, a gyerekek már pont aludni készültek, és karácsonyi dalokat hallgattak. Ahogy beléptem, pár gyerek felpattant, és odaszaladt megölelni. Őket pedig követték a többiek.

Az óvónő nagyon megörült nekünk, hiszen rajtunk kívül mástól nemigen kapnak támogatást. Miután nagy nehezen visszaparancsolta a gyerekeket az ágyikójukba, elmondtam, hogy miért is jöttem. Majd kiugrottak a bőrukából a kicsik, mindenki izgatottan vette át és bontogatta ki a dobozokat. Minden egyes kis cukornak, pici kabalának úgy örvendeztek, mintha nem is tudom, milyen nagy ajándékot vittem volna nekik. Igen megható volt ezt látni, a szemük csak úgy csillogott.

Beszélgettem az óvónővel arról, milyen nehezen viselik, hogy amit megtanítanak a gyerekeknek, az egy hétvége alatt szertefoszlik. Sokszor belefásulnak az egészbe, de olyankor jön egy gyerek, és mond nekik vagy tesz valami cukiságot, és ettől újra úgy megy tovább minden, mint a karikacsapás. A gyerekek egytől egyig nagyon rossz családi körülmények között élnek, nem könnyű nekik.

Amikor kimentem a kocsihoz, elbőgtem magam. Végiggondoltam, hogy ezek a gyerekek miképpen élnek. Lehet, hogy még karácsonyfájuk sem lesz otthon. Lehet, hogy csak annyi ajándékot kapnak, amit most vittem nekik. És mennyire tudnak örülni mindennek, akár egy ölelésnek is!

APUKÁM FOGOTT MANDARINT A FOLYÓBAN

Mikor megérkeztünk, zajlott az élet az ovis csoportban, sebtében előkészítették a tízórait, az óvónő a gyerekek közé ült, és elkezdte kérdezni őket, hogy mit reggeliztek. Én ekkor kissé kényelmetlenül éreztem magam, talán a határozott hang miatt, vagy azért, mert évtizedekkel ezelőtt vettem részt utoljára ilyen beszélgetésben. Reméltem, hogy a gyerekeket nem zavarja, és egy-egy szereplősebb kisfiú el is kezdte mesélni, hogy ő szalámis kenyeret evett, volt palacsinta is. Akadt, aki vakarót evett levestel. Ennél a pontnál megjegyezte az óvó néni, hogy mostanában divat lett a leves reggelire. Nem tudom, hogy mennyi képzelődés keveredett a dologba, mert egyik-másik kisgyerek nagyokat hallgatott, majd végül mondott valamit, ami hasonlított a többiekére. Aztán kapták a következő kérdést: mikor ettek gyümölcsöt, és melyet? Itt aztán már minden előfordult, az is, hogy apukám fogott mandarint a folyóban... Mindenki elé került ekkor egy-egy májkrém-kenyér és tea, repetára is jelentkezték, kaptak is, mert majutott, de ebben a csoportban ma csak tíz gyerek volt, a többiek igazoltan hiányoztak. Nekem is osztottak teát!

Amikor befejeződött a tízórai, folytattuk az adatokkal: a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számát tíz és tizenöt közé teszi az óvónő, de ezt majd pontosítjuk az adatlapon, amikor elhozzuk, ezzel most nem raboltam az időt. Fejlesztőpedagógus heti egyszer jön, logopédus Sárospatakról jár. Ma délelőtt a gyerekek verset tanultak, amit majd hittanórán elmondanak a pap bácsinak, arról szól, hogy a napocska egy lámpás, ami mindenkre egyformán süt. Amikor egyesével visszamondják a verset, lehet hallani, hogy szükség van a logopédusra. Külön irodája csak a gazdasági ügyintéző lánynak van. Kérdezem, hogy hol zajlik a fejlesztő munka. Nos, az öltözőben, a picike padon.

Az óvónő szívesen látna még néhány fejlesztőjátékot a készletükben, játszóterük sincs. Azt mondja, hogy nagy lemaradásaik nincsenek a gyerekeknek, de szerinté attól függ, hogy otthon hogyan nevelik őket. A higiénia terén nem lát elhanyagolást. A védőnő Patáról járt, de nyugdíjas lett, tavaly elbúcsúzott, az utódjával még nem találkoztak. Hozzákészülnek a rajzoláshoz, közben lelkesen rázendítenek a Hull a pelyhesre és a Mennyből az angyalra, mindenkinek jól megy. Az egyik kisfiúnak megjavíthattam a cipzárját, aztán odaültem a színezők mellé. A szülők együttműködőek. Csak egy kisgyerek szülője dolgozik, ugyanez a helyzet a másik csoportban is. Egy-egy családban magas a gyerekek száma – mondja az óvónő –, átlagosan négy, de van olyan család is, ahol tíz.

ANCSA

Délután a tanodát kerestük fel. A tanodavezetővel folyamatosan tartjuk a kapcsolatot, és ha felmerül bármilyen kérdés, mindig bizalommal fordul hozzánk. Tehát először is elmondanám, hogy a tanoda most nem ott található, ahová terveztük, és valószínűleg már nem is ott lesz. A felújítások még nem kezdődtek el, még pénz sincs, de a tanoda már működik, és szó szerint MŰKÖDIK!

Ancsa, a tanoda vezetője, már korábban említette, hogy járnak a gyerekek, de igazából csak akkor tudatosult bennem, milyen jó ötlet is volt, hogy ezt a programelemet ide tettük, amikor kimentünk hozzá.

A gyerekek busszal érkeztek az iskolából. A sulisok nagy részének a tanodába vezetett az útja, integettek nekünk, amikor meglátták a kisbuszunkat. Bent jó meleg és barátságos környezet fogadott. A falakat a gyerekek rajzai, művei díszítették. Ancsa, a két segítő és a gyerekek örömmel üdvözöltek bennünket. A kicsik elfoglalták a helyüket, és elővették a tanulnivalókat, elkezdték megírni a leckét. Ha valamit nem értettek, Ancsaék készségesen segítettek nekik. Mióta beindult a tanoda, a gyerekek tanulmányi eredményeiben javulás mutatkozik. Büszkén hozták az ellenőrzőiket, és mutogatták a jobbnál jobb jegyeket. A tanítók szerint is sokkal ügyesebbek az iskolában, és ami még lényeges: mindig készen van a házi feladatuk.

A gyerekek – elmondásuk szerint – imádnak ide járni. Miután elkészítik a házijukat és megtanulják, amit kell, játszhatnak, társasozhatnak, kézműveskedhetnek, rajzolhatnak, színezhettek. Péntekenként Ancsa mindig kitalál nekik valamilyen szórakoztató foglalkozást.

Felajánlottuk mi is a segítségünket, hogy szívesen kijövünk játszani a gyerekekkel. Meg is beszéltük, hogy májusban tartunk nekik egy gyereknapot, de addig is keressük egymást. Még ott időztünk kicsit, majd elbúcsúztunk.

A gyerekek kórusban és hangosan köszöntek el tőlünk: Viszontlátásra! Mosolyogtunk, hogy milyen kis fegyelmezettek. Ancsa szerint lassan kialakul a rend, mindenki tudja, hogy mik a szabályok.

Ancsa négy órában vezeti a tanodát, a másik négy órában a hivatalban ingyen dolgozik, segít, ahol tud. A két segítője egyébként közmunkás, ők a munkaidejükön kívül, ingyen foglalkoznak a gyerekekkel.

SOMOS ATYA TANODÁJA

A saját fenntartású tanoda épületében elkezdtünk ismerkedni a foglalkozások mód-szereivel. Nagyon érdekes és sikeres a jutalmazás náluk. Jó teljesítményért, plusz feladatért „dollárt” kapnak a diákok, ezeket válthatják be édességre, tartós élelmiszerre. Így könnyebben megy Ady és Petőfi munkásságának a megismerése is – természetesen projekthét keretén belül –, amihez játékos és kevésbé játékos feladatokat kapnak. A fenntartásról is váltottunk néhány szót. Atyának most 14 alkalmazottról kell gondoskodnia, a szakáccsal együtt. A német egyház mára már csak a 25%-át adja a 7-8 évvel ezelőtti anyagi támogatásnak, tervezetten vonulnak ki Magyarországról. Így Noémi, Atya legrégebbi munkatársa gyártja a kis és közepes pályázatokat. Most éppen a Norvég Civil Támogatási Alap egyik pályázatán dolgozik. Mindennek örülnek. Persze az ő életük is egyszerűbb lenne, ha a tevékenységüket évekre előre biztosítottak látnák.

ISKOLA A VÉGEKEN

Szerdán a helyi iskolát kerestük fel elsőként, ahol az igazgató várt minket. Fűtés nem mindenhol volt, jelenleg ugyanis nincs gáz az iskolában, át kellett állniuk a kályhákkal való fűtésre. Igyekeztek minden terembe kályhát szerezni, de az igazgatói irodát, a víz-esblokkokat és a tornaszobát nem tudják ilyen módon megoldani. Az önkormányzat 2 millióval tartozik a TIGÁZ-nak, amit nem tudnak kiegyenlíteni. A tanári szobában zsúfolódtunk össze, melyben egy nagy cserépkályha szolgál fűtésre. Az iskola nyolc évfolyamára 77 gyerek jár, közülük 80% halmozottan hátrányos helyzetű, a többiek hátrányos helyzetűek. Mindenki ingyenesen étkezik, és mindenkinek ingyen tankönyv jár. Napi két étkezés biztosított, napközi, délutáni étkezés nincs. Nyári étkeztetést is biztosítottak a gyerekeknek.

Itt is általános probléma, hogy a gyerekek éhesen érkeznek az iskolába, sokan vannak, akik csak itt esznek. A gyerekek 80-90%-át mondták a cigány kisebbséghez tartozónak, az óvodában 60-70% ugyanez az arány 43 gyerekre vetítve. Az iskolába és óvodába nem járnak más helyről gyerekek, csak kizárólag a településről, az iskola nem tagintézmény, így a kistérségben sajátosan megőrizte autonómiáját.

Igyekeznek minél szélesebb körű szolgáltatásokat biztosítani a gyerekek számára: van gyógytestnevelés, logopédia, pályaválasztási tanácsadás. Az integrációs programban nem, de az „Útravaló” programban részt vesznek, ennek lényege a hátrányos helyzetű gyerekek felkészítése a középiskolai továbbtanulásra. A fentieken kívül van még moderntánc-oktatás heti két órában, a tornaszobában – ahol jelenleg nincs fűtés –, amit egy sárospataki művészeti iskola biztosít a gyerekeknek. Az iskola indult egy akadálymentesítési pályázaton, amire igazán nagy szükség nem volt, de ebbe belefért a már meglévő vizesblokkok felújítása, két új vizesblokk kialakítása, a folyosó és néhány tanterem burkolatának cseréje, egy számítástechnikai terem kialakítása, felszerelése. Igyekeznek évente legalább egy kirándulást szervezni, de ez is egyre nagyobb gondot jelent az önkormányzat nehéz helyzete miatt, a gyerekek családjai pedig képtelenek önerőből finanszírozni, így ritkaságszámba megy, ha átléphetik a település határát.

JÓL FOG JÖNNI

Azért ebben a suliban tényleg vannak gondok. Erősen szegregálódik, és valóban jól fog jönni egy plusz iskolai szociális munkás. Szerintem kevés a pedagóguslétszám, iszonyatosan leterheltek, és a gyerekek közül is egyre több a komolyan problémás. Beilleszkedési és magatartásproblémás gyerekek sem egy van.

„NEM TUDOK MÁST ADNI A SZÜLŐKNEK, MINT AZT, HOGY FOGLALKOZUNK A GYEREKEIKKEL”

A tanodai körút második felére három tanoda maradt, s a hármas szám más szempontból is a délutánjelzőszáma lett, hiszen hárman indultunk neki a látogatásnak.

Az első helyszín a tanodát belülről bezáró, s a gyerekeket bent tartó tanodavezetőről híresült el. Az illető fel is mondott, helyette most Alfonz van. A tanodában katonás fegyelem és rend. (Alfonz hivatásos katona volt.) Aranyos köszöntőt kaptunk a gyerekektől, rajzokkal együtt. Épp matekoznak. Alfonz bácsi leellenőrzi, visszajelez, láttamoz, csillagoz, piros pontoz, de azt is odaírja, hogy „Írj szebben!”. A gyerekek nagyon szívesen jönnek a tanodába. Hogy miért szeretnek ide járni, arra azért érdekes válaszok érkeztek, a hármas toplistába nálam a következők kerültek be: „mert itt meleg van”; „mert itt van uzsonna, tudunk enni”; „mert itt tudunk tanulni”. A falon idézetek a jószágról, szeretetről, becsületről, tisztességről. Tetszett az a légkör és pozitív kisugárzás, amit itt tapasztaltam.

Az udvarban együtt van a tanoda az ifivel, így az utóbbiba is betértünk. Az épület ugyancsak lehangoló, ráadásul nincs benne mellékhelyiség, csak egy pottyantós van kint a sötétben, ahová elemlámpával járnak ki a gyerekek.

A második tanodában is bemutattam a kollégákat a vezetőnek, mert itt sem jártak még. Hihetetlen nagy hangzavar fogadott, sok-sok gyerektoroknak köszönhetően. Itt a polgármester asszony harcolta ki magának, hogy ő lehessen a tanoda vezetője. Nagydarab, nagyhangú, laza asszony. Amíg beszélgettünk, végig egy asztalon ült. Egyébként hihetetlen karizmája van, imádják a kölykök. A hivatalban adott helyet maguknak, mert még nincs kész a végleges helyszín. De az

orvosi rendelő is mindig ki van nyitva, illetve a körjegyzőség épületében is mindig van egy dolgozó, hogy legyen elég hely a gyerekeknek, mert többen vannak, akik hangosan tanulnak. Mindenkinek biztosít egy saját pici zugot, ahol tanulhat. 30-an járnak ide, ami a külsősök szerint sok, csökkenteni kellene a létszámot. Erre azonban úgy reagált, hogy a település 42 gyerekéből most csak 30-nak van hely, de amint átköltöznek, mindenki járni fog, és a polgármestert nem érdekli a sok hülye előírás. Itt ez az egyetlen lehetősége a gyerekeknek, és szó szerint megmondta, hogy „nem tudok mást adni a szülőknek, mint azt, hogy foglalkozunk a gyerekeikkel.”

Ő azzal kezdte a tanoda indítását, hogy leültette a képviselőit, és elmondta, ha támogatják, ha nem, minden mozgatható pénzt a tanodába fog betolni. Így jutottak el Nyíregyházára a vadasparkba, Debrecenben 3D-s moziba, és a gyerekek most láttak életükben először Meket.

Sok gyerek akkor hagyta el először a települést, de a többiek se igen jutottak tovább Gyarmatra.

Itt, a tanodában nemcsak májkrémes kenyeret esznek, hanem húst, virslit, zöldséget, mindent. Teáznak is. Következő héten az önkormányzat konyháján töltenek egy délutánt a tanodások. Sült krumplit és rántott húst fognak készíteni közösen. A beszélgetés szünetében kiléptem, és megkérdeztem a kint álló két beöltözött, elemlámpás férfit, hogy kik ők. Kiderült, azért jöttek, hogy átkísérjék az imaházba a gyerekeket hittanra. Ott megvárják és vissza is kísérik őket. Majd innen még haza azokat, akikért nem jönnek. Annyira, de annyira jó élmény volt!

Az utolsó állomásunkon is volt a tanodában néhány gyerek, de ezen a helyszínen semmi számottevőt nem tapasztaltam.

HORGER ANTAL ÚR ISKOLÁJA

Két programunk közé belefért még, hogy felkeressük a kistérség egyik legnagyobb iskoláját. Az igazgatónő ránk szánt egy fél óracskát, a fodorász előtt. Itt már harmadszor járunk – mármint a településen –, és a legutóbbi, polgármesterrel folytatott beszélgetés után fenntartásokkal vártam ezt a találkozót. Nem kellett csalódnom: az iskolaudvaron egy tanárnő ebéd előtt épp a harmadikos gyerekekkel üvöltözött, akik egyébként csendben voltak. Kiderült, hogy a pedagógus épp a szabályokat ismertette, mintegy prevenciós jelleggel. Vajon abban reménykedett, hogy a gyerekek összeszűkülт gyorsan kevesebbet repetáznak?

Meghallgattuk, hogy az iskola és a gyermekjólét kapcsolata jól működik. Szükség szerint „esetkonferenciákat” tartanak, ilyenkor összeül az érintett problémás gyermek osztályfőnöke, az iskolaigazgató, a gyermekjólétis kolléga. A jegyző értesíti a szülőt, akivel ismertetik a szakmai javaslatot, stb. Őszintén szólva nekem ez inkább úgy hangzott, hogy a szülőt a szőnyeg szélére állítják, és ismertetik vele az ítéletet, valamint az esetleges szankciókat, ha valami nem úgy lesz, ahogy ők akarják.

A volt igazgatót, aki még szívvel-lélekkel végezte munkáját – a polgármester szavaival élve – „le kellett seperni a színről”. És a jelenlegi vezetés információim szerint maximálisan szolgálja polgármestert, akinek egyébként senki nem mer ellentmondani. Állítólag utasításba adta, hogy a tízórai adagját le kell csökkenteni.

Igazolatlan hiányzás nincs, az igazgató szerint a gyerekek szeretnek iskolába járni. Azt nem tette hozzá, hogy egyébként jön a segélymegvonás. Máshonnan azt hallottuk, hogy néha a szülők inkább betegen is elküldik a gyerekeket az iskolába...

KÖZMUNKÁHOZ NEM KELL ISKOLA

Kedden váratlanul felhívott Somos atya Kaposfőről. Azt hiszem, idén még nem is találkoztunk, így tényleg váratlanul ért a telefonja. Elégge elkeseredett volt a hangja, segítséget kért. Az egyik alapprobléma, hogy a baglasiaknak szervezni kellene valamiféle rendszeres és értelmes foglalkoztatást, a másik pedig az, hogy a kaposfői tanodából kikerült gyerekek hiába szereznek szakmát, szinte kivétel nélkül munkanélküliek, s így a tanoda működése is veszélybe kerül, hiszen nagyon nehéz úgy fenntartani a motivációt, hogy a gyerekek látják, aki itt jól teljesít és szakmát szerez, az is csak otthon van, vagy közmunkából él. Ahhoz pedig nem kell iskola...

Félretettem mindent, és megbeszéltük, hogy szerda reggel találkozunk. Két és fél órát beszélgettünk. Szó esett sok mindenről, kaptam sok biztatást és tanítást, az atya bőven mérte a lelki útravalót. Amihez én kellettem:

– Az atyát is csak ezen a télen vágta mellbe, hogy milyen mértékű az éhezés Baglason. Főleg az iskolai szünetek kibíratatlanok, szülő és gyerek egyaránt alig várja, hogy az iskola folytatódjon. Elkészült a közös konyha, Atya nyáron már tudna főzni legalább a gyerekeknek, de ehhez segítség kell, nincs pénze napi 100–120 adag ételre. Amennyire a Málta erejéből telik, megpróbálunk tésztával, konzervekkel, egyébvel segíteni.

- Baglason vannak földjei a helyieknek és az egyháznak is, ezeket Atya elkezdte hasznosítani, amennyire lehet; a továbblépésben igyekszem majd segíteni. Atya most fel tudott venni egy agrármérnök és szociális munkás lányt, aki a Gyerekesély program munkatársa lett, vele talán van esély arra, hogy összerakjunk valami értelmes kertészeti termelést, a helyiek ellátása érdekében.
- A régi tanodások szakképzettségére építve talán másfajta gazdasági tevékenységbe is bele lehetne vágni, mint a mezőgazdaság; ezt is végig kell rágnunk. Atya egy bontóüzem létrehozását dobta fel ötletként, ennek a realitásáról viszont egyelőre fogalmam sincs.

MENETREND MIATT ZÁRVA

Sajátos időbeosztással dolgoznak ebben az isten háta mögötti oviban. A két csoport óvónője a 20 kilométerre lévő városból jár ide, bár a vezető óvónő erős érzelmi szálakkal kötődik a községhez. Apukája sokáig az itteni iskola igazgatója volt, így ő az iskola melléképületében lévő szolgálati lakásban nőtt fel, ahol most a hideg miatt lezárt tornaszoba van. Tehát a két óvónő hajnalban buszra ül, 6 óra után már itt vannak. Az ovisok is korábban érkeznek, fél kilencre már meg is történik a reggeliztetés. Az ebédet is korábban szervírozzák, délben már lehet aludni, hogy a kevés itt alvó gyerek kettőre már fölkeljen.

Az óvónők busza ugyanis délután fél háromkor indul vissza a városba.

Nem tudjuk, mi lehet e mögött a rövid délutáni nyitva tartás mögött: talán az, hogy csak egyiküknek legyen rendes státusza és munkaideje? A másik óvónőt közfoglalkoztatottként alkalmazták, diplomája ellenére minimálbéren. Korábban egyébként vezető óvónőként dolgozott, amíg el nem fogytak az oviból a gyerekek.

SZIMFÓNIA

A hátrányos helyzetű gyerekek felzárkózását, szocializációját a közös zenéléssel célzó, ennek érdekében zenepedagógusokat és szociális munkásokat összehozó Szimfónia program munkatársaival találkoztam ma egy képzés vizsgáján. Jó érzésekkel jöttem el, ezért hadd írjak néhány mondatot:

Majdnem mindenki vel találkoztam már néhányszor, nem voltunk ismeretlenek egymásnak, így kötetlenül tudtunk beszélgetni. Ahhoz képest, hogy a Szimfónia első szakmai műhelyén még „nagyon zenészeket” és „nagyon szociális munkásokat” láttam, mostanra öröm volt látni, hallani, hogy összeért a két szakma. A zenepedagógusok számára már nem az a lényeg, hogy tökéletes hangokat, dallamokat csiholjanak ki a gyerekekből. Mindannyian érzékelhető rácsodálkozással beszéltek a közös zenélés örömről, a gyerekek fejlődéséről, a közösségek kialakulásáról, az iskolában dolgozó pedagógusok megváltozott viszonyulásáról.

Arról, hogy egy kezelhetetlennek elkönyvelt kisgyerek hogyan szelődött meg a pozitív visszajelzéstől, attól, hogy azt mondták neki, ő is jól csinál valamit. Arról, hogy most már értik, mi is az a szociális munka. Arról, hogy életükben először elmentek családlátogatásra, és ez mekkora élmény volt számunkra.

A visszajelzések alapján a képzés hasznos volt, a gyermeklélektanról foglalkozó előadást többen is kiemelték, volt, aki leendő gyermekének nevelésekor is hasznosítani fogja. Írhatnék még, de nem húzom az időt. A szemek csillogását, a bujkáló mosolyokat, a lelkese-dést úgysem tudom visszaadni, de higgyétek el: ott volt a levegőben. És persze szóba jött egy csomó nehézség, akadály is, amikkel majd dolgoznunk kell, ha lehetőségünk adódik rá.

VI.

GYÓGYÍTÁS

A KÉNYSZER AZ ERŐSEBB

Az elmúlt évtized megszámlálhatatlanul sok találkozást hozott nekünk, a kórházak falai közül kiszakadó orvosoknak és nővéreknek, olyan közösségekkel, amelyek az egészségügyi alapszolgáltatásokban a rendszerváltoztatás óta folytonos hiányt szenvednek. Az izolált falvak, telepek lakóinak egészségügyi szűrése és ellátása igazi próbatétel volt számunkra, minden alkalommal: ismeretlen terepen, ismeretlen gyermekekkel és felnőttekkel pár perc leforgása alatt olyan közelségbe kellett kerülnünk, és olyan bizalmi helyzetet kellett teremtenünk, amely lehetővé tette a vizsgálatokat, nem egy esetben a lelki problémáik feltárását.

A számok tükrében: az alultápláltság és vitaminhiányos táplálkozás jeleit igen sok esetben, sok közösségben tetten értük. Minden ötödik gyermek látáskorrekcióra szorult, szemüveget az összes megvizsgált gyermek kb. 0,5%-a viselt. A magas vérnyomásos eseteket kivétel nélkül excesszív értékekkel szűrtük ki. A diabetes-gyanús gyermekek soha, semmilyen orvosi vizsgálaton nem vettek részt. A cigarettazás már a kora gyermekkor sajátja, a tizenévesek majd mindegyike dohányzik. A drogfogasztók többsége a dizájner drogok rabja. A szájhigiénés vizsgálatok során ép fogazatú gyermeket elvétele találtunk (95%-uk hiányos és szuvas fogazatú), a gyermekek nem, vagy igen ritkán mostak fogat, a fogmosási technikákat nem ismerték.

A mélyszegénységben élők egészséghez való viszonyulása megrendítően közömbös, ami nemcsak a hiányzó ismeretek és az ellátatlanság következménye, hanem a nyomor szülte psziché számlájára is írható: az élelemhez és a meleget adó tűzifához jutás kényszere erősebb a testi és lelki bajok orvoslásának igényénél. A gyermeki ábrándok és álmok meseszerűségét igen korán átszövi a félelem, a szorongás, amely szomatizációs tüneteket generál: nemcsak a jól körülírható táplálkozási anomáliákkal és az életmóddal járó betegségek jelei mutatkoznak, hanem a korán elszenvedett stressz okozta betegségeké is.

Az ismeretek hiánya, a felnőttek figyelmetlensége, az éretlen szülő-gyermek kapcsolatok, a kiégett pedagógusok gyermekekhez való viszonyulása mind olyan tényező, amely a gyermekek lelki-testi állapotában maradandó károsodásokat okoz.

A vélt és valós okokon túl, majd minden esetben létezhetnek olyan feltáratlan körülmények és események, amelyek a speciálisan képzett szakemberek állandó jelenlétét kívánják: az elfásult, kötelezően, állami, önkormányzati direktívákkal működtetett egészségügyi és szociális háttérszolgáltatók és hálózatok működése ezekben a dimenziókban már rég megbukott. Az egészségügyi, szociális és civil összefogás mellett a probléma megoldása olyan szemlélet- és paradigmaváltást kíván, amely az európai uniós projektek keretein túl, annál sokkal messzebbre mutat.

BIZTOS VAN OKA!

Úgy látom, hogy az emberek szépen lassan cinikussá válnak itt, a tehetetlenségtől bé-
nult világvégen, de úgy, hogy észre sem veszik, hogy azzá lesznek. Ezért is kell, hogy
jöjjünk ide kívülről, és emlékeztessük őket arra a küldetésre, amit évekkal ezelőtt még
maguk is komolyan gondoltak. Idézetek egy mai beszélgetésből:

„Hogy lehet az, hogy egyre kevesebb gyerek születik, a védőnők mégis túlterheltek?
Statisztikailag, törvényileg, mindenképp biztosított a létszám. Pénz biztos, hogy nincs,
majd veszünk nekik 100-as papír zsebkendőt, hogy sírhassanak...”

Itt közbeszóltam: „Ha a védőnők vagy bárkik túlterheltek érzik magukat, akkor a jelen-
séggel foglalkozni kell, mert biztosan van valami oka.”

Miért csak nekem kézenfekvő, hogy ugyan általánosságban csökken a gyerekszám, de
épp a szegénységben élőkénél növekszik, és oda nyilván többször kell járni, a nehezeb-
ben megoldható problémákkal többet kell dolgozni. A problémák jellege is eltér, ezért
érezhetik a védőnők a túlterheltséget.

De nem tágítottak: „Erre több pénz akkor sincs, valahogy oldja meg ez a gyerekesély
program saját költségvetésből.”

„Talán nem is pénz kell hozzá, hanem odafigyelés, az együttműködés segítése, a meg-
lévő kapacitások működtetésének újragondolása” – válaszoltam.

REGGEL 5-KOR KELL INDULNI

A polgármester asszony főállásban asszisztens a háziorvos mellett, így képpen van az egészségüggyel kapcsolatban.

Elmondása szerint a szakellátások elérése problémát okoz az embereknek, a nagy távolságok és a buszjegyek magas ára miatt. A szomszéd nagyvárosba 2400 Ft a buszjegy oda-vissza, ezt a 22.500 Ft-nyi segélyből, amit egy munkanélküli-ellátásból már kikerült ember kap, elég nehéz finanszírozni. A másik irányban lévő várost pedig elérni nehéz, hiszen nincs közvetlen járat, reggel 5-kor el kell indulni ahhoz, hogy az ember mindent el tudjon intézni. A gyógyszerkiváltás is gondot okoz, egyrészt az árak miatt, másrészt azért, mert egy héten csak két alkalommal van gyógyszertár, és a gyógyszerésznő 80 éves, egyre többször betegeskedik. A polgármester asszony nagyon jónak találná, ha lennének mobil szűrések, illetve fontosnak tartaná annak megszervezését, hogy az egészségügyi szakellátások könnyebben elérhetőek legyenek az itt élő emberek számára.

MOBILSZŰRÉS

Az iskolát választottuk a szűrés helyszínének. Laciék az orvosi szobában szűrtek, mi pedig a tornateremben szórakoztattuk a gyerekeket. Mindkét napon jelen voltak és segítettek a gyerekesély iroda munkatársai. Jól jött a segítség!

Osztályonként érkeztek a gyerekek. Megbeszéltük a kicsikkel, hogy névsor szerint fogunk haladni, nálam és Lacinál is volt egy névsor. Öt gyerek jött velem a doktor bácsihoz, majd mikor végzett egy gyerek, megkértem, hogy szóljon a következőnek, ő mehetett játszani. Ez nagyon jól és gyorsan működött. A keddi napon jöttek az egyik iskola gyerekei, másnap pedig az ovis nagycsoportosokkal kezdtünk, és utána következtek a felsős sulisok.

Körülbelül 330 gyereket szűrtünk le, ebből 64 kicsinek volt szüksége szemüvegre. Volt olyan gyerek, aki szinte a tábláig sem látott el, és olyan is akadt, akinek volt ugyan szemüvege, de olyan régen nem látta szemész, hogy a betűket és a számokat már egyáltalán nem tudta kivenni a táblán. A szegénység mellett a szülői hanyagság vagy tudatlanság miatt nem volt sok gyereknek szemüvege.

MAJDNEM MINDEN MÁSODIK EMBER SZEMÜVEGES LETT

8-kor begurultunk a baglasi közösségi ház udvarába. Atya emberein kívül még senki nem volt jelen. Fél 9 felé lassan megérkezett Atyánk is, majd Laciék is betoppantak. Az én Lacimmal a regisztrációs asztalnál foglaltunk helyet, figyeltünk a játékeszközökre is, a helyi munkaerő pedig a lebonyolításért felelt.

Nagyon gyorsan lement a mai nap. Fél 3-ra 75 ember – gyermek és felnőtt – esett át a szűrésen. A majdnem 100 főből ez elég jó arány. Félő volt, hogy nem mernek eljönni, mondván: idegenek, orvosok stb. lesznek ott –, aztán Atyának és az embereinek köszönhetően mégiscsak előmerészkedtek.

Majdnem minden második ember szemüveges lett (van, akinek kettő is kell). A fogak szinte kivétel nélkül rosszak, nincs különbség gyermek és felnőtt között. Nagyon kirívó eset egy-kettő akadt. Egy kislánynak gyermekpszichológus kell. Egy asszonynak nyaki ultrahang szükséges, göb van a hangszálain. Egy férfinak és egy kislánynak fülműtét néz ki. (Meglepő, hogy ennyi fülprobléma volt, ők tényleg a súlyosabb kategória.) Szalai Laci elmondta, hogy átlagosnak mondható ez a szűrés. A helyiek ráadásul aranyosak is voltak. Nagy kő esett le a szívemről, amikor ezeket hallottam. Hála volt mindenért. Mi is!

AZOKRA KELL ÉPÍTENI, AKIK VÁRNAK MINKET!

A mai napon a Bodrogközbe is elért a máltai orvoscsoport. Az előző nyolc hónapban végzett kistérségi munka alapján választottuk ki az első szűrés helyszínét. Tudtuk, hogy a szervezésben nem igazán támaszkodhatunk az önkormányzatra, így a helyi lelkes embereket – a védőnőt és a református gyülekezet aktív embereit – kértük meg a résztvevők beszerzésére, ami elég jól sikerült. Mire az orvoscsoport megérkezett, már legalább 100-an voltak az iskolaudvaron, és még ezután is folyamatosan érkeztek.

Az orvosi sátrak körül nagyon nagy tumultus alakult ki az elején, nehezen értették meg, hogy mindenki sorra kerül, fölösleges tolakodni, kiabálni. Az első egy-két órában nagyon sok energiánkat elvette az, hogy a gyerekeket elvonjuk a sátrak közeléből, és a szülőket nyugtatgassuk. Éreztem, az a tény, hogy várni kell, sok szülőt már eleve idegessé, feszültté tesz. Próbáltam megértetni velük, hogy ez értük van, helybe jött a program, egyébként pedig nem kötelező. Az orvosok folyamatosan dolgoznak, nekik csak várniuk kell, és arra is van lehetőség, hogy hazamennek, és délután jönnek vissza. Ez tényleg nehezen ment be a fejekbe. A gyerekeket se volt könnyű huzamosabb ideig lekötni, mivel a szülők folyamatosan szólongatták őket. Volt légvár, kosár, foci, csocsó, színező, szőnyeg, tollas, és még sok egyéb, mindent bevetettünk. Dél körül még jött két önkéntesünk. A pszichológusunk körjátékozott, az agresszívebb, türelmetlenebb gyerekeket igyekezett lekötni. A másik önkéntesünk pedig gyöngyöt fűzött, ami megdöbbentően jól működött, teljesen elbűvölte az addig türelmetlen anyukákat, akik örültek, hogy újra gyerekek lehetnek.

Laci a 158. regisztrációs lapnál szolt, hogy elég lesz, ennél többet nem tudnak elvállalni, így a néhány későn érkezőt el kellett utasítani. Ha nagyon aktívak lettünk volna, akkor két napig is szűrhették volna a települést. Este hat órakor fejezték be a munkát. Délutánra mindenki elcsendesedett, megértették, hogy várni kell, sokkal türelmesebbek lettek, és ezáltal gyorsabban is ment minden. Pontos adatot holnap kapunk, de 155-160 között volt a szűrésen részt vettek száma, amiből 5 volt felnőtt, a többi gyerek. A védőnő nagyon örült, hogy ezt sikerült összehozni, csakúgy, mint a helyi segítők.

A szűrés az iskola udvarán történt, így mint jó házigazda, az elején megjelent az iskola igazgatóhelyettese, köszöntött minket és az orvosokat, aztán elment. Az viszont jelzésértékű, hogy az önkormányzattól senki nem jött el. A gyerekek miatt mégis mindenképp megérte ezt a helyszínt választani, és nyilván a későbbiekben sem feltétlenül azokra az emberekre kell építenünk, akik ide sem jöttek el, hanem azokra, akik vártak minket, és végig kitartottak, segítettek...

NÉPSZERŰ TANFOLYAM

A múlt héten a máltai orvoscsoporthoz járt nálunk. Szalai Laciék szemészeti és belgyógyászati szűrést tartottak, ezen felül elsősegély-tanfolyamon is részt vehettek a hozzánk látogatók. Több mint 60 gyerek vizsgálata történt meg, majdnem 30 szemüveget írtak fel. A gyerekek hamar megszerették a doktor bácsikat és doktor néniket, az elsősegély-tanfolyam pedig kifejezetten népszerű volt.

TETŰPROGRAM-EREDMÉNYEK

Ma reggel felszerelkeztem Pedex-szel az irodából, majd megkerestem a védőnőt. Jót beszélgettünk, tapasztalatot cseréltünk. Szerinte mind az iskolában, mind az oviban most hónapok óta ül a dolog, nincsenek olyan gyerekek-családok, amelyek gócpontok lennének. Ez mindenestre jó hír!

Az oviban szokás szerint örültek, hogy megyek, kértek irtószert is. Családlátogatást is terveztem, így nem adtam oda azt a palackot, amelyik az autóban volt, hanem megígértem, mivel másnap úgyis járok feléjük, viszek nekik is még – serkefésűvel együtt. Az oviban kiöltötték, hogy mivel a szülőklub kapcsán szorosabbá vált az együttműködésünk, legyenek ott a szülői értekezleten.

Két korábbi „góccsaládnál” hagytam a szórófejes flakonokban irtószert. A harmadik helyen nem találtam otthon a családot, dobtam egy pár soros üzenetet a postaládába. Aztán egy másik helyi segítőt kerestem fel, aki egy óvodában és egy iskolában végzi a szűréseket. Hónapok óta nem volt tetves gyerek, amire nagyon büszke. Épp ezért szabadkozva jelentette, hogy a május elején végzett vizsgálat alkalmával a 12 éves Lilla fejében élő tetveket talált. A kislányt lekezelte, majd értesítette a szülőket, s kérte, hogy három nap múlva hozzák vissza ellenőrzésre. Ez megtörtént, a kislány feje teljesen tiszta volt. Ezt a családot már az elején felvetette a védőnő a programba, mert korábban rendszeresen előfordult, hogy a most 15 éves Kata és Lilla fennakadtak a szűrésen.

Megdicsértem a védőnőt, és azt mondtam, bárcsak mindig ilyen kedvező hírekkel fogadna. Kért még egy liter Pedexet is, mert a vizsgálat után a fertőzött gyerekeket azonnal lekezeli az Egészségházban.

HÍRVERÉS NÉLKÜL

2013-ban kezdődött a tetűprogram a kistérségben. Sok egyeztetés után sikerült belevágnunk. A polgármester is örült, és támogató volt, felajánlotta a segítségét.

Csak azt az egyet kérte, hogy ennek semmilyen hírverése ne legyen.

Sok családlátogatás, beszélgetés után első körben hét család csatlakozott a programhoz, eleinte kicsit szégyenlősen. A védőnő hozzáállása, a családokhoz, gyerekekhez fűződő szeretetteljes kapcsolata nélkül biztosan nem lett volna ekkora javulás. A családok megbíztak benne, elfogadták a tanácsait és azt, hogy folyamatosan látogatja őket, vagy kéri, hogy ők menjenek el hozzá rendszeresen ellenőrzésre.

Azóta még 5 család csatlakozott, 3 család helyből, két család a szomszédos településekről. Sajnos, egyikük utóbb kikerült a programból. Nem az anyagi helyzetük miatt, hanem mert végül nem jöttek, nem kezelték a gyerekeket eléggé rendszeresen. A helyükre másik család lépett.

VII. FEJLESZTÉSEK

KAKUKKTOJÁS

A Gyerekesély program „kakukktojás” a fejlesztések világában. Talán abszurd, de az teszi azzá, hogy a hátrányos helyzetű járásokon belül a leghátrányosabb helyzetű településekre, településrészekre, közösségekre és családokra koncentrálunk; az emberi erőforrások fejlesztését helyezzük a középpontba; a települések vezetői, szakemberei és külső szakemberek szoros együttműködésére törekszünk; a települések együttműködését feltételezzük. Azt gondoljuk, hogy ezek a jellemzők számos fejlesztésnél indokoltak lennének, ugyanakkor azt látjuk, hogy hasonlóan hangsúlyosan csak kevés fejlesztésnél jelennek meg.

A Gyerekesély program szemüvegén keresztül élesebbé válnak más fejlesztések sikerei és kudarcai. A leghátrányosabb helyzetű településekkel, településrészekkel, közösségekkel dolgozva nagy örömet okoz, ha hitelesen megtervezett és sikeresen megvalósított fejlesztéseket látunk, viszont nagy a bánatunk, ha a megvalósuló fejlesztések nem a tényleges szükségletek mentén terveződnek, vagy ha alapvetően szükséges fejlesztésekre nincs forrás. Ahogy egyik munkatársunk megfogalmazta a program indulásakor, az egyik járás feltérképezésekor: ahol rosszak az utak, ritkábban járnak a buszok, és nem tudják kifűteni az iskolát, ott groteszk lehet egy-egy újonnan átadott, több százmilliós építmény.

A fejlesztések eredményessége elsősorban nem azon múlik, hogy mekkora forrás áll rendelkezésre, hanem azon, hogy mennyire sikerül a hosszú távú eredményességben érdekelt, felkészült és együttműködő szereplőkre bízni a források felhasználását, a fejlesztések tervezését és a megvalósítást.

ARÁNYOK

Friss nyertes projekt táblája a kistérségben. A tervekben szerepelnek fotocellás ajtók, üvegtetővel borított udvar, médiasarkok... Ezek után mesélhettünk kistérségi programról, Biztos Kezdet házról. Egyetlen projektre megkapják az egész kistérségi program költségét. Miközben mi ugyanennyiből szeretnénk a kistérség összes gyerekének fejlesztést, tanodát, programokat, gyerekházat, három évre.

TANODA – ÉPP TÁMOGATÁS NÉLKÜL

A faluban sok a tanulásban visszamaradt gyermek, velük foglalkozik a tanoda. Van fejlesztőpedagógusuk, pszichológusuk és óvodapedagógusuk is. Az egyik szobában az iskolások tartózkodnak délutánonként a fejlesztőpedagógussal. Ott lehet tanulni, gyakorolni, játszani, rajzolni, és számtalan olyan dologgal foglalatostkodni, ami a gyermekek kézügyességét, kreativitását fejleszti. Egy másik szobában dolgozik a pszichológus. Itt láttam egy kör alakú asztalt székekkel, játékokat, sok-sok rajzot. A harmadik szoba az ovisoké. Ott még bábszínház is van.

Működik egy úgynevezett „Szülők Klubja” is. Ez kicsit nehezen indult, de az idő múlásával (és a pozitív hírek terjedésével) egyre többen lettek ezeken az összejöveteleken. Itt egymás között sok olyan dolgot meg tudnak beszélni a szülők, amit egyébként nem hoznának szóba. Megismerik egymás problémáját, és toleránsabbak lesznek egymás iránt. Szembesülnek azzal, hogy azonosak a gondjaik a gyermekeikkel, és megpróbálnak közös gondolkodással megoldásokat találni.

A polgármester mesélt a pályázati nehézségekről. Nem érti, miért kellene egy-egy pályázat kiírásához, elbírálásához hosszú hónapok. Jelenleg a tanoda pályázati támogatás nélkül működik, mert az előző pályázatnak vége, az újat meg jó, ha nyárra elbírálják. Addig is fenntartják, mert a gyerekeknek szükségük van rá, nem zárhatják be csupán azért, mert átgondolatlanul működik a pályázatok kiírása, elbírálása...

AZ USZODA, AMI PADLÓRA VITTE A VÁROST

A tavaly megválasztott polgármester elmondta, hogy az általános iskolában megszűnt a napközi, ezért a gyerekek elfoglaltság nélkül maradnak délután. Nincs középiskola, ezért a fiatalok csak hétvégén tartózkodnak a településen, de szórakozási lehetőség akkor sincsen.

„Az uszoda vitte padlóra a várost” – mondta a polgármester. Az uszoda üzemeltetője évi 60 millió forintot kap a várostól, és 60 milliót az államtól. Ez a város teljes éves költségvetésének több mint 10%-át viszi el. A lehetőségek bezárultak.

ORVOSI RENDELŐK ORVOSOK NÉLKÜL

Szinte minden eddigi bejáráskor feltűnt, hogy a falvak milyen jól el vannak látva frissen felújított orvosi rendelőkkel. Nyilván erre volt elérhető forrás. Csakhogy a rendelők üresek. Nem azért, mert az emberek egészségesek, hanem azért, mert nincs orvos. Gyakorlatilag ugyanaz a pár orvos jár a kistérség összes rendelőjébe.

Így például abban a frissen felújított rendelőben, ahol majártunk, csak délelőtt van rendelés, és az is csak minden harmadik nap. Ma éppen nem volt, zárva találtunk minden ajtót.

SZOCPOL – HŐSZIGETELÉS, VÍZ, LÉPCSŐ NÉLKÜL

A nemrég átadott, éppen csak bevakolt szocpol házak már most nagyon rossz állapotban vannak. A falak dőlnek ki, a polgármester segített támfalat eszkábálni, hogy ne szakadjon ketté a ház. Az anyagot láthatóan kispórolták. Sok házat a nyílászárók, a falak és a födém hőszigetelésének hiányosságai miatt nem tudnak kifűteni.

Egy kétszintes házban az emeleten a szoba nincs kialakítva, fürdőszoba sincs, a víz sincs felvezetve. Kád az átadás pillanatában volt, utána kisserelték. Miután elvitték, amit lehetett, beköltözhetett a család.

Egy másik kétszintes házat úgy adtak át, hogy összkomfortos, az emeleten két szoba, fürdőszoba, vécé. Az igazság az, hogy felmenni nem is lehet az emeletre, mert se ajtónyílás nincs, se lépcső. Azt nem tudni, más van-e odafent, de nagy valószínűséggel semmi. Ennek a háznak dől a fala, így a lenti részen egy szoba lakhatatlan egy 10 cm-es rés miatt, amin besüt a nap, besüvít a szél, vagy bever az eső.

SZOCIÁLIS KÖZPONT – KULCSRA ZÁRVA

Két évvel ezelőtt egy magánberuházással tervezett szociális központ számára 60 szociális gondozót képeztek ki. A ház elkészült, vadonatúj. Azóta kulcsra zárva tartják, mert mégsem bizonyult finanszírozhatónak.

A térképen is jól látszik, hogy a falu alapterületéből jelentős részt vesz el. Akkora érték, hogy tavaly, amikor jött az árvíz, a falusiak önként védtek zsákokkal. Annak ellenére a sajátjuknak tekintik, hogy egy napig sem működött.

ÜNNEP HÁZILAG KÉSZÍTETT ÜNNEPLŐBEN

Ma volt az Ifjúsági Pont megnyitója. Mindenki felhúzta a legszebb ruháját, a családok teljes létszámmal jöttek el. A szépen felújított és célszerűen kialakított ház melletti színpadon nagyban folyt a készülődés. Nem a helyiek próbáltak, hanem a távolabb élő pusztaiak. Azok, akik talán szerencsésebbek, mert évek óta van közösségi házuk, ami tényleg az övék, és sok egyébük, ami remélhetőleg idővel itt is kialakul. Az ő dalukkal és táncukkal kezdődött a program. Ezután a püspök úr misét tartott, végtelen tisztelettel, szeretettel, pátosz nélkül beszélt, majd megáldotta a házat.

Atya is mondott néhány mondatot, megköszönve mindenkinek a munkáját. Norbival való első találkozását különösen fontosnak tartotta. Pontosan nem tudom idézni, de nagyjából úgy szólt, hogy azt a téli reggelt, amíg él, nem fogja elfelejteni, mert ott egy nagy találkozás történt, és a nagy találkozások mindig fontos változásokat hoznak. Azok a cigány emberek, akiknek a ház épült, és akikért Atya és kis csapata dolgozik, köszönetképpen készítettek egy képet (igazi naiv cigány festészet, kb. 50x100 cm-es vászonsfestmény). Átadták Atyának, aki könnyek közt, egyenként mindenkit megölelt. Mi is elérzékenyültünk, meg nagyjából mindenki, adogattuk egymásnak a papírzsepit.

Mindehhez csodás napsütéses őszi időt kaptunk, az égiek ezzel is jelezték, hogy minden OK. A baglasiak még előadtak néhány táncot. Meghatóan gyönyörű volt, ahogy az itt-ott kicsit piszkos, vagy nem épp saját méretű ruhájuk, cipőjük fölé felhúzták a minden bizonnyal maguk által készített népviseletüket. Tényleg szép volt, itt és most szebb nem is lehetett volna.

Érezhető volt az emberség, a hit abban, hogy sikerül megadni mindazt az itt lakóknak, ami jobbá teheti életüket, és érezni lehetett azt is, hogy ez nem csupán egy projekt, hanem egy lélekből született szándék, amiért dolgozni akarnak.

VIII.

TANULSÁGOS

JÁTSZÁS

IGEN. MŰKÖDIK!

Ma megvolt a Bodrogköz első játszása. Nekem, mint az „északiakért” felelős mentor-nak, külön öröm, hogy ehhez mind a három kistérségből összejöttünk, közösen csináltuk végig ezt a kimondottan nehéz játszást. Több mint 100 gyerekkel nem egyszerű az élet, de megéri.

Eddig csak „beszéltem” róla én is, hogy a játék közben más minden. Igen, működik! A módszertanunk megállja a helyét, szakmailag is teljesen rendben van. A gyerekeket saját közegükben megfigyelni, játszani velük, igenis komoly munka, erős koncentrációt igényel, az eredmények azonban magukért beszélnek. A gyerekek rajzaiból, szavaiból, a mosolyukból, a gesztikulációjukból rengeteget lehet tanulni, a helyi szakemberek minden eddigi mondatára lehet párhuzamot, avagy ellentétet találni.

Külön öröm volt, hogy szülők is igen nagy számban vettek részt. A református közösség jelenléte erősen érződik, letagadhatatlan, hogy itt valami már elkezdődött. És a szőnyegen a gyerekekkel játszó szülők kicsodák, ha nem egy leendő Biztos Kezdet gyerekház első kliensei? Ha kapnak mellé szakmai segítséget, a történet rendben van. Elindult!

A polgármesterről írtunk már jót, rosszat. Az, hogy itt holmi „piros pajzsosok” 130 gyereket és még jó néhány szülőt is bevonzottak, és valamit csinálnak velük, az még az ő kíváncsiságát is felkeltette. Bejött, és megnézte. Be is hívott magához, mert nem lehetett nem észrevenni, hogy itt valami jó dolog történik. Sőt, ezt meg is köszönte. Hogy mi a gyerekeikért itt küzdünk, idegenként! A közös nevező meglett szinte azonnal, eddig nem gondolta, hogy mi ennyire gyakorlatiasan közelítjük meg a célcsoportot, ilyen még nem volt erre felé. Megértette, hogy azt szeretnénk látni, hogy fogják a gyerekek a ceruzát, van-e tetű a fejekben, szeretnénk

tudni, hogy az anyukák mit gondolnak a védőnőről, hogy a védőnő mit gondol az anyukákról. Hogy nem ellenőrzünk, hanem olyan mélyről jövő szakemberekkel megyünk a gyerekek közé, akik láttak már ilyet, és tudják, mi lehet a megoldás. A polgármester őszintén beszélt arról, hogy vannak nehézségei, amik miatt ő bizony sokat nem alszik, hogy az 500 milliós költségvetésében 59 millió hiány van. Idézem és bocsánat: „Ez 10%, b... meg! Az nagyon sok!” Ezt nem mondjuk el az irodánkban, ezt nem mondjuk el úgy, hogy a másik közben jegyzetel. Ehhez az kell, hogy más közegbe helyezzük az embereket. Hogy bízzanak bennünk. És ettől tudunk mások lenni. Hogy a környezetünkben dolgozó szakemberek egyszer csak őszinték lesznek. Mert látják, hogy mi értük vagyunk ott! Nagyon könnyű volt beszélgetni az iskolaigazgatóval is, mert a háttérben 130 gyerek játszott, ami elég szembe tűnő. És tudjuk, hogy van bábszakkör, meg rajzszakkör, meg Tátika énekes klub. De amikor a színező asztalnál egymás mellett ült két kicsi, az egyik túlment a körvonalakon, a másik szépen belül maradt, akkor a pedagógusok/óvónők szava igazolódott. Mert a szakkörvezető rámutatott az utóbbira: Igen, ő járt hozzánk, és sajnos, a másik nem. Szépen le lehet írni a helyzetfeltáró kistérségi tükörben, hogy a korai fejlesztésnek igenis van haszna. Láttuk. Ez a kisfiú lehet mérnök, az a kisfiú jó eséllyel nem. És milyen jogon vehetjük el valakitől a lehetőséget, hogy egyszer mérnök legyen, csak azért, mert olyan helyen lakik, ahol nincs senki, aki megmutassa, hogy kell a vonalon belül maradni? Igazából csak az akartam mondani, hogy megéri. Játsszatok Ti is!

FALAT KENYÉR

A kistérség legelhanyagoltabb településére mentünk majátszani.

Nagyon kíváncsi voltam már az itteni gyerekekre, ugyanis ez az a hely, amit a kistérség egyik gócpontjaként emlegetnek. Óvoda, iskola nincs, a szomszédos településre járnak a gyerekek. Az előkészítés során a polgármester sokáig nem aktivizálta magát, a kistérségi szavazásokon sem sűrűn láttuk. A pályázati tervek szerint itt kitelepülő Biztos Kezdet ház fog működni, ami úgy kell ide, mint egy falat kenyér.

Kiragasztottuk a plakátokat, másként nem is tudtuk volna értesíteni az ittenieket. A jegyzővel egyeztettem az időpontot és a helyszínt, már akkor szölt, hogy nem tud jönni sem ő, sem a polgármester, a könyvtáros és a takarítónő fogad majd minket. Érkezéskor már várt bennünket két fiú, a kipakolás végére megtelt a könyvtár udvara gyerekekkel és szülőkkel. Összegyűjtöttük őket, elmondtuk, hogy kik vagyunk, mit hoztunk, hogyan tudunk együtt játszani. A könyvtáros hölgytől kértem néhány tanácsot, mire figyeljünk, mire számíthatunk a gyerekektől. Kedvesen elmondta, hogy kik a hangadók, hogy minden rendben lesz, amíg el nem fogy a türelmük, akkor viszont nagyon durvák tudnak lenni egymással. Megmutatta (messziről), hogy itt van a CKÖ vezetőjének felesége is. Hozzá is odamentem bemutatkozni. Elmondta, hogy a férjét érdekelnék a pályázatok, de nincs számítógép, amit használhatnának, úgyhogy pályázatokat még nem láttak.

Ekkor csatlakozott hozzánk egy apuka is, akiről korábban megtudhattuk, hogy tíz évig ült emberölésért. Nagyon aktív volt, elmondta, hogy az itteni gyerekeknek minden programért a szomszéd falvakba kell járni, mert itt nincs semmi, nincs játszótér sem. Kicsit meséltem arról, hogy tervek már vannak, de kellenek majd ők is ahhoz, hogy jól működjön a gye-

rekház. Végig úgy viselkedett, mintha felelős lenne a többiekért. Néhányan – anyukák és gyerekek is – büszkén mondták, hogy ők már voltak egy másik játékunkon is. Úgy éreztem, ebből adódott, hogy rögtön felajánlották a segítségüket. Volt, aki nem is ajánlkozott, csak azt láttam, hogy szorgosan segédkezik a kézműves-asztaloknál. Egyikük Katával vállalta az arcfestést. Amint a beszélgetéseket befejeztem, láttam, hogy Kata próbálja összerakni a dobozomat, azt hittem, hogy többet nem látom a holmimat, de kiderült, hogy az anyukák kikészítették a gyerekek elé a rajzeszközöket, a színes téstát. Itt csak annyi kellett, hogy elmondjam, mire szoktuk használni, onnan már ők felügylték az asztalt. Nagyon megkönnyebbültem.

Kaptunk azért hideget-meleget. Utóbb az asztalról mégis eltűnt néhány olló, semmi más. Nagy ollóhiány lehet itt. Egy-két labdát is sokáig kajtattunk, pedig a problémás gyerekek vállalták, hogy lesznek a segítők, aztán azt mondták, hogy megunták. A többiek nagy lelkesen láttak hozzá a rajzoláshoz, festéshez, de később már taposták egymás rajzát a porban. Katával bevezetesként körjátékozni próbáltunk, de ebből csak annyi látszott, hogy nem összeszokott vagy együttműködő a társaság, hamar feloszlottunk. A gólyalábat viszont sokan kipróbálták, kisebbek és nagyobbak. Apukák is leültek a gyerekeik mellé a szőnyegre kirakózni. A könyvtáros nem folyt bele az eseményekbe, úgy gondolta, hogy ő majd figyel. Egyébként nagyon sok mondanivalója volt a helyi viszonyokról. Meg is kérdezte, hogy írhat-e az eseményről az újságba. Kaptunk is egy példányt a 2010-es téli számból. Érdeklődtem a helyi aktív civilekről, azt mondta, hogy inkább a határ túloldalán aktívak. Szerinte az itteni helyzet kilátástalan.

Itt nőtt fel, emlékszik arra az időre, amikor a település még virágzott. A faluban háromholdas gazdák éltek főleg, cselédek csak a tanyán lévő kúria körül laktak. Ő most hatvan éves lesz, és azt tervezi, hogy fogja az anyukáját és elköltöznék, a házukat pedig itt hagyják az enyészetnek, mert nem kapnak érte semmit. A lánya kultúranropológus, a veje régész. Kaptam ajándékba egy picike cserepet, azt hittem, hogy a cserépkályháról tört le, de megmutatta, miből lehet tudni, hogy Árpád-kori edénytöredék.

A játék vegyes érzelmekkel és eredményekkel ért véget, fontos tapasztalat volt minden szempontból. Voltak, akik nagy rutinnal tüntettek el egy-két holmit, de volt olyan kisfiú is, aki csendben mosolyogva hozta nekem egymás után a ragasztókat. Volt, aki összeírt annyi nevet, ahányat csak tudott. Felnőtteké nem került rá az ívre, őket a képeken lehet majd látni. Az 1-19 évesek közül 59 gyermek neve szerepel a jelenléti íven. Az érdeklődő apuka végig maradt, azt mondta, hogy már jobban érti a polgármestert. Többen segítettek bepakolni, és olyan is volt, aki megköszönte a játékot.

TELEPI JÁTSZÁS

Az elmúlt heti játszás helyszíne a régi TSZ területe volt, mivel ott van egy hatalmas füves udvar, és közel van a telephez. Legelsőnek ide terveztük a Biztos Kezdet házat, csak nagyon rossz állapotban volt az épület, így nagyon sokba került volna a felújítás. Nagyon jó hangulatban kezdődött el a játszás, a kicsik segítettek a kipakolászásban és az ugrálóvár felállításában is.

A bemutatkozás és az eligazítás után elkezdtek a közös játékot, a Tűz, víz, repülőt. A gyerekek ismerték és nagyon élvezték, többször is eljátszottuk egymás után. Az első helyezett mindig kap tőlünk egy kis apróságot, érmet szoktunk készíteni nekik gipszből. Ezt követően a gyerekek egy csoportja elment ugrálóvárzni, másik fele gyöngyfát készíteni. Egyikünk a fiúk és lányok egy kisebb csoportjával focizni indult. Ment közben a gólyalábazás, labdázás, tollasozás, aszfaltkréta-rajzolás, pecázás stb. Mindenki nagyon jól érezte magát!

A Segítő Hálózat és a segítő szerint ezek a gyerekek mind problémás családból származnak. Mindegyik gyerek hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű. A játszás után a helyi iskolába mentek ebédelni – ott folyik a nyári étkeztetés. A Segítő Hálózat munkatársai és az IKSZT vezetője segít az ebédosztásnál. Minket is meginvitáltak egy ebédre a játék után.

Az egyik nagyobb fiú az egész játék során elég rendetlenül viselkedett. A végére sikerült félrevonulnom és elbeszélgetnem vele egy kicsit. Kiderült, hogy az apukája egyedül neveli, az anyukája már meghalt. Nemrégén levágták az édesapja egyik lábfejét, és neki kell ápolnia, kötnie stb. Igazából nem számíthat az édesapján kívül senkire. Most is úgy jött el a játszásra, hogy előtte átkötözte a lábát és ellátta.

Kérdezett a munkámról, hogy miképpen jutottam el idáig. Elmeséltem, hogy hol kezdtem, milyen munkahelyeim voltak eddig, hogyan jöttem rá, hogy jó lenne egy főiskolai végzettség, és miképpen kerültem a Máltához. Kifejtette, hogy ő is nagyon szívesen dolgozna majd egy ilyen munkahelyen, hiszen szereti a gyerekeket és szeret más embereknek segíteni. Ez egy jó példa arra, hogy nem lehet valakit csak úgy leírni, hogyha nem úgy viselkedik, amint azt elvárnánk tőle, mert ennek hátterében nagyon nagy problémák lehetnek. Kívülről azt látjuk, hogy egy gyereknek a magatartásával gond van, de addig, amíg az ember nem beszélget el vele, ki sem derül, hogy ennek mi oka lehet.

LÁJK

Rohamosan közeleg a dél, összeszedtük a gondolatainkat. A 7. osztályba megyünk ma játszani, és izgulok kicsit, nehéz a kamaszok nyelvén beszélni. Régóta szeretném a facebookot valami közösségi játékként előhozni (íme a paradoxon, a közösségi oldal nem hajlandó megtestesülni a valóságban).

Most nyomtattam iPhone-okat, egy A4-es lapra ráment 3 db. Azt a feladatot kapták, hogy „fotózzanak le” valakit a teremből, azaz rajzolják le. A középső asztal volt a facebook, aki kész volt, ott „megosztotta”. Aztán körülálltuk, strigulákkal like-oltuk, és megpróbáltuk kitalálni, hogy ki kicsoda. Mókás volt. Már aznap este az egyik lány igaziból is megosztotta, amit Kata rajzolt róla.

ITT KEZDŐDIK MINDEN

Jártunk az iskolában, ahol szerveztük a közös nagy közös játékot, majd az óvodában meghívtuk a vezető óvó nénit a beszélgetésünkre. Mind az iskolában, mind az óvodában ugyanazzal az odaadó, de lemondó, kifáradt, „teszi-a-dolgát-de-már-nem-re-mél” hozzáállással találkoztunk. Ez azért is érdekes, mert 5 kilométerre innen az óvoda és az iskola is példaértékű az újításaival, lelkesedésével. (Ég és föld a két szomszédos falu az intézményeit tekintve, és ezáltal a hétköznapiakban is. De majd meglátjátok.)

„Mit csinálhatnánk – kérdezte az iskolaigazgató-helyettes –, amikor gyerekek szülnék gyerekeket? Nem fejlődnek egészségesen, éretlenül, sok tekintetben terheltten érkeznek már az iskolába, a korai éveken az optimális fejlődésük nem biztosított. Nagyjából 200 szó a szókincsük, annak is egy része káromkodás.”

Az óvoda is teltházzal üzemel, nem sok mindent tudnak még a Biztos Kezdet jelentőségéről, nagyjából egy mellettük működő újabb ovis csoportnak képzelik. Ezen a téren még lesz dolga a koordinátoroknak az együttműködés csiszolásában.

Pár házzal arrébb, bent a Biztos Kezdet házban ma is folyt a babázás. Már az előtérben egy vidám farsangi maszk és kis gazdája fogadott minket, elevenen szaladgált körbe-körbe. Ma egy fiú szakosztállyal találkoztunk, csak úgy száguldoztak a kamionok, teherautók a lábaink között. Egy hónapon keresztül a színek voltak a fejlesztés középpontjában, így már bátran lehetett kérdezni a gyerekektől, és máris hozták a piros kockákat, kék papírcsíkokat, zöld korongokat. Játsoztunk csak úgy, majd Csigabiga gyere ki és Csip-csip csóka következett, ezek már az első itt tanult dalok.

Azért megvan az első komolyabb problémás jelenség is. Egy 4 éves fiú ikerpár egyik tagját hosszú copffal, piros, csillogó masnival a hajában járatják, kislánként kezelik, és valóban, ma a babakonyhával játszott az idő nagy részében, ő is lánynak (is) gondolja magát. Kilenc gyereket nevelnek a szülők, ők is, és a nagyobb lányok is lánként tekintik a kisleányt. Ezzel majd kezdeniük kell valamit a kollégáknak.

Egy Budapestről idekerült fiatal anyuka játék közben elmesélte, hogy mindennap jönnek, mert itt olyan játékok vannak, amilyenekkel otthon nem játszhat a kicsi, és ő rendes iskolába akarja majd járatni – ha már ő maga nem tanult rendesen. De ahhoz, hogy majd felvegyék egy jó iskolába, most ide kell járniuk, mert itt kezdődik el minden – mondta, mosolyogva nézve a kisleányt.

SZIVÁRVÁNYOS CSODAJÁTÉK

Na, szóval, ez a kislány, aki beszélni is, állni is alig tud, bemászott a várba. Olyan koordinált mozgást szerintem még senki sem látott tőle, mint amit ott bent produkált. Felállt, ugrált, hátravetette magát, és közben úszott abban a boldogságban, amit szerintem a „normális” embereknel csak valami nagyon kemény tudatmódosító képes előidézni (pl. szerelem vagy megfelelően időzített túrós-cseresznyés pite). Én nagyon feltöltődtem. Utána még jött az autista csapat is, a gyerekek itt is teljesen kinyíltak. Nagyon szeretnék még idejönni. Ha másért nem, azért az energiáért, amit kaptam tőlük.

IX.

ELKÖTELEZŐDÉS

Miért vagyunk itt? Van-e ennek értelme?

Van.

Itt kell lennünk, ez nem vitás.

Mert itt más már nincs.

Segíteni, támogatni az itt dolgozókat, akik sok esetben már feladták. A túlélésért dolgoznak, reményük elveszett.

A most 4 éves gyerek unokája lehet az, aki magára talál majd, ha most mindent beleadunk.

Télen, amikor csendben sétálgattunk a telep(ülés) körül a hidegben, majd szörnyülködtünk az óvodavezető szavain a melegben, nem látszódott, hogy mi van itt. A tervezéskor játék közben, beszélgetések közben sem látszódott. A telep(ülés) apránként mutatta meg nekünk, hogy milyen mélyen is van, honnan kell visszahúznunk. Meg kell tanítani az itt élőket halat fogni. Vagy még ott sem tartunk. Előbb etetni kell a rászorulókat hallal, hogy szelídüljenek.

És ha megszelídítettük őket, akkor majd az ő gyerekeiket megtanítjuk halat fogni. Átfogó szakmai tervet kell kidolgoznunk, közösen. Először egy hónapra. Aztán a következőre. Itt több időre előre tervezni nem lehet. Minden egyes napot elemezni kell, hétről hétre haladni.

X.

**A MAGYAR MÁLTAI
SZERETETSZOLGÁLAT
SZEREPE A GYEREKESÉLY
PROGRAMOKBAN**

A KISTÉRSÉGI GYEREKESÉLY PROGRAMOK CÉLJA

A kistérségi gyerekesély program többéves tervezés eredményeként, a szegénységgel kapcsolatos tudományos ismeretek figyelembevételével jött létre a gyermekszegénység enyhítése érdekében. A társadalomkutatások egyik fontos megállapítása ugyanis az, hogy a családok szegénységi kockázatát nagymértékben befolyásolja, ha a családban egy vagy több gyermeket nevelnek (Gábos-Szívós 2002; Szívós-Tóth 2013: 43-44). A másik fontos alapvetés, hogy a szegénység elleni küzdelmet már kisgyermekkorban el kell kezdeni, a jövedelmi szegénység egyik legfőbb oka ugyanis az alacsony iskolai végzettség (Ferge 2001: 23; Gábos-Szívós 2010: 70-72). A gyermekek iskolai sikerességét, illetve sikertelenségét számos külső tényező befolyásolja, és általánosságban elmondható, hogy a magyarországi iskolarendszer korlátozottan tudja ezeket a hatásokat ellensúlyozni (Gazsó-Laki 2004: 143; Kertesi-Varga 2005). A szegénység, a nem megfelelő lakhatási körülmények, a részben ennek hatásaként kialakuló rossz egészségi állapot az iskolában hátrányt okoz. A mélyszegénységbe született gyerekeknek nemhogy otthoni játékaik nincsenek, hanem sokszor a napi betevő előteremtése is nehéz feladat szüleik számára. Ezek a gyerekek nagyobb eséllyel kerülnek később óvodába és hagyják el előbb az iskolát, mint a jobb körülmények közé született társaik. A rosszabb ellátottságú falvakban, hátrányos helyzetű térségekben pedig nincs is elegendő segítség ahhoz, hogy az iskolai sikerességhez szükséges kompetenciák fejlődhessenek, jövőképük és motivációjuk megerősödjön. Ezeknek a gyerekeknek a munkaerő-piaci és ezáltal társadalmi beilleszkedéséhez az átlagosnál sokkal rögzesebb út vezet, és jóval nagyobb az esélye a szegénység generációról generációra való átöröklődésének.

Mindezeket figyelembe véve a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben megvalósuló gyerekesély programok elsősorban az ott élő családokat, fiatalokat, gyermekeket, közülük is főképp a szegényeket vagy a szegénység által veszélyeztetetteket célozzák meg olyan komplex, több elemből álló, összehangolt intézkedésekkel, amelyek célja a gyermekszegénység csökkentése és a preventív fellépés a szegénység újratermelődésével szemben. Emellett a programok célcsoportját képezik a kistérségekben működő szociális, gyermekjóléti és egészségügyi intézmények, a hasonló profilú civil szervezetek, a helyi döntéshozók, összességében pedig az érintett települések közösségei is.

Rendszerint három nagyobb tevékenységcsoport adja a kistérségi projektek gerincét. A programok egyrészt kísérletet tesznek a szegénység enyhítése szempontjából releváns, helyben hiányzó vagy csak korlátozott mértékben rendelkezésre álló, egyes csoportok számára nehezen elérhető kapacitások, szaktudás, szolgáltatások fejlesztésére, bővítésére (családsegítés kiterjesztése, fejlesztőpedagógus biztosítása, egészségügyi szűrések szervezése stb.). A tevékenységek egy másik nagy csoportja azt célozza, hogy az újonnan kiépült szolgáltatások, valamint a gyermekekkel és családjaikkal foglalkozó, őket segítő helyi intézményrendszer szereplői közötti együttműködés ösztönzése, támogatása, összehangolt eljárásmodok kialakítása révén hatékonyan működő, később is fennmaradó szakmai hálózatok jöjjenek létre kistérségi szinten (szakmaközi megbeszélések, konferenciák, képzések szervezése). A harmadik tevékenységcsoportot azoknak az intézményeknek a működtetése jelenti, amelyek általában a programidőszakok teljes ideje alatt nyújtanak stabil jelenlétre alapozott, önmagukban is komplex szolgáltatásokat a szegénységben élő 0–5 év közötti gyermekeknek és családjaiknak, egyéb esetekben pedig valamennyi korosztálynak és a helyi közösség egészének egy-egy szegregátumban vagy gettósodó településen (Biztos Kezdet gyerekházak, közösségi szolgáltató házak, közösségi terek).

A KISTÉRSÉGI GYEREKESÉLY PROGRAMOK SZERVEZETI HÁTTERE

A kistérségi gyerekesély programok eddigiekben vázolt koncepcióját eredetileg a Magyar Tudományos Akadémia berkein belül működő Gyerekszegénység Elleni Programiroda dolgozta ki. A modellprogram egy Nógrád megyei hátrányos helyzetű kistérségben, a Szécsényi kistérségben zajlott 2006 és 2009 között. Az Országgyűlés által 2007-ben elfogadott, 25 évre szóló „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia alapjául szolgáló program országos kiterjesztése 2008-ban kezdődött meg, évről-évre bővítve a bevont kistérségek körét. A megvalósítás EU-s forrásokból zajlott és zajlik a mai napig, az Új Magyarország Fejlesztési Terv és az Új Széchenyi Terv keretében, az ország komplex programokkal segített leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben.

A kistérségi projektek szakmai-módszertani támogatásáért egy kiemelt kísérő program volt felelős, amely különböző szakmai szervezetek részvételével, konzorciumi formában valósult meg. A szervezetileg többször is átalakuló konzorciumot 2015-ben az Emberi Erőforrások Minisztériuma keretében működő Emberi Erőforrás Támogatáskezelő (EMET), az MTA Gyerekesély-kutató Csoport és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alkotta.

A Gyerekesély program kezdeményezői által kidolgozott szakmai-módszertani alapokat tiszteletben tartva, a saját maga által kifejlesztett módszereket is alkalmazva, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat 2011 nyarától kezdve támogatta a felelősségi körébe tartozó – Abaúj-Hegyközi, Barcsi, Bodrogközi, Encsi, Fehérgyarmati, Kadarkúti, Sellyei, Vásárosnaményi – kistérségeket.

Ugyan a Barcsi és a Sellyei kistérségben, ahol a benyújtott gyerekesély pályázatok végül nem nyertek támogatást, a szakmai munka fókuszai mások, és a kollégák tevékenysége elsősorban a közvetlen segítségnyújtásra, valamint a helyi intézményrendszer támogatására irányul, a máltai kísérés alapját mindenütt elsősorban a kistérségekben való folyamatos jelenlét adja. Ez a programba való bekapcsolódást követően kialakított Mozgó Játsszóterek, azaz játszóbuszok és az azokon dolgozó kistérségi animátorok és kistérségi koordinátorok révén valósítható meg, akiknek a munkáját regionális mentorok segítik és hangolják össze.

A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT FELADATAI A GYEREKESÉLY PROGRAMBAN

A Szeretetszolgálat 2010 őszén kapott felkérést, hogy kapcsolódjon be a kiemelt kísérő program munkájába, amelynek az utóbbi években az volt a feladata, hogy támogassa és végigkísérje a 2012-ben pályázó kistérségek projektjeinek előkészítését és megvalósítását.¹ Az MMSZ felelősségi körébe nyolc kistérség tartozott, az ország három régiójából: az Abaúj-Hegyközi, a Bodrogi, az Encsi (Észak-Magyarország régió); a Fehérgyarmati, a Vásárosnaményi (Észak-Alföld régió); valamint a Barcsi, a Kadarkúti és a Sellyei (Dél-Dunántúl régió). A program nagyságrendjét jelzi, hogy a fenti kistérségek összesen 238 településén kb. 180 ezer ember él, köztük több mint 40 ezer gyermek.

Az említett kistérségekben a 2012-es pályázást követően a 2013-as év elejétől indulhattak el a kétéves projektidőszakra tervezett gyerekesély programok. Mivel a Barcsi és a Sellyei kistérségek pályázatai sajnálatos módon nem nyertek támogatást, hanem tartaléklistára kerültek, az MMSZ a kiemelt kísérő program keretében a fennmaradó hatban nyújtott szakmai támogatást a projektek megvalósításához. A Barcsi és a Sellyei kistérség lakosai, valamint a program célkitűzései melletti elköteleződés azonban azt diktálta, hogy az MMSZ nem hagyhatja magukra azokat a szegénységben, kirekesztettségben élő közösségeket, amelyekben már elkezdett tevékenykedni. Ebből következik, hogy a szervezet a mai napig folyamatosan jelen van szakmai támogatással és a Mozgó Játsszóterekkel ezeken a területeken is, és saját erőforrásait is használva segít a helyieket sújtó társadalmi hátrányok leküzdésében.

¹ A harmadik körben 500–600 millió forint állt rendelkezésre egy-egy projekt megvalósítására, melynek keretében általában 70–100 fős stábok működtek.

A projekt első szakaszában, amikor az MMSZ megjelent a gyerekesély programot indítani szándékozó kistérségekben, a legfontosabb feladat a benyújtandó pályázatok előkészítése volt.

Ennek megfelelően szakmai támogatást nyújtott ezek megtervezéséhez, másrészt pedig aktívan részt vett a pályázatokat megalapozó, a helyi viszonyok számos aspektusára (foglalkoztatás, oktatás, egészségügy, lakhatás, forrástérkép, térszerkezeti viszonyok stb.) kiterjedő helyzetfeltáró anyagok, az úgynevezett kistérségi tükrök elkészítésében. Ezek a helyi szükségletek feltérképezésével a pályázat alapos, körültekintő tervezéséhez járultak hozzá, és az érintettekben (településvezetők, helyi intézmények) tudatosították a helyi folyamatokat és szükségleteket. Ebben a szakaszban és a későbbiekben az MMSZ nemcsak folyamatos szakmai támogatást, tanácsadást biztosított a kistérségi projektek megvalósítói részére, hanem az érintett szakemberek képzését, a kistérségek közötti tapasztalatcserét is segítette, és az eredmények nyomon követésében, értékelésében is részt vett.

A kistérségi gyerekesély programok szakmai támogatása során az MMSZ mindvégig azt képviselte, hogy olyan, a helyi szükségletekre, valós igényekre épülő projekteknek kell megvalósulniuk, amelyek a forrásokat a leginkább rászoruló csoportokra, településekre, településrészekre koncentrálják. Emellett arra törekedett, hogy minden lehetséges eszközzel támogassa a tervezett szolgáltatások, programok elkötelezett, szakmailag megalapozott működtetését, külön hangsúlyozva a helyi közösségek aktivizálásának, bevonásának szükségességét.

SZEGÉNYSÉG ÉS KIREKESZTETTSÉG A PROGRAMBAN TÁMOGATOTT KISTÉRSÉGEKBEN

Bár az MMSZ által mentorált leghátrányosabb helyzetű kistérségek adott esetben egymástól több száz kilométerre találhatók, az országos átlaghoz képest olyan speciális szociális és társadalom-földrajzi jellemzőkkel bírnak, amelyek indokoltá teszik, hogy összefoglaló jelleggel, általánosságban beszéljünk róluk. Az említett kistérségek településállománya alapvetően kistelepülés szerkezetű: az ezer fő alatti falvak, azon belül is leginkább a 200–500 fő közötti aprófalvak dominálják, amik mellett legfeljebb középvárosok jelentik a legnépesebb lakóhelyeket. Ezeken a területeken, különös tekintettel a törpefalvakra, általában rendkívül kedvezőtlenek a foglalkoztatottsági mutatók, magas a mélyszegénységben élők aránya, rosszak a lakáskörülmények, az infrastrukturális ellátottság hiányos. A helyzetet súlyosbítja, hogy a problémák kezelésére hivatott szociális és egészségügyi ellátórendszer gyakran jelentős kapacitáshiánnyal küzd, a közoktatási intézmények nem rendelkeznek azokkal a pótlólagos forrásokkal, amik a felzárkózáshoz szükséges fejlesztéseket lehetővé tennék, és sokszor még az egyéb alapvető szolgáltatások elérése is problémát okoz az ott élőknek.

Jó néhány településen kisebb-nagyobb szegregátumok kialakulásáról vagy épp egész falvakat érintő gettósodási folyamatokról is beszélhetünk, ami azt jelenti, hogy szociális és etnikai szempontból jelentős mértékű homogenizáció figyelhető meg a lakosság körében. Ezeken a területeken olyan súlyos és tartósan fennálló depriváció jellemző egyes társadalmi csoportok esetében, amely nem írható le önmagában a klasszikus jövedelmi szegénység fogalmával, és amely szélsőséges jellege és tartóssága okán a helyi közösségeket is erodálja, végső soron pedig azok széteséséhez vezet.

A szegregátumokban egy helyen koncentrálódik a szegény és iskolázatlan lakosság – de nem ez az egyedüli probléma. Legyen szó településen belüli zárványról, falusi cigánytelepről vagy elgettősodó kistelepülésről, általánosan jellemző a leromlott lakásállomány és az infrastrukturális ellátottság (vezetékes víz, csatornahálózat, közvilágítás, aszfaltos útburkolat és járda) részleges, kirívó esetekben teljes hiánya, ami az itt lakók életkörülményeit, életminőségét gyökeresen meghatározza. A leromlott Cs-lakások, a később, de ugyancsak rendkívül rossz minőségben felépített „szocpolos” házak, vagy a régi falusi házak közül nem egy életveszélyes állapotban van. A lakások sok esetben túlzsúfoltak, akár többgenerációs vagy sokgyermekes családok élnek tizenegynéhány négyzetméteres, egy-két szobás lakóhelyeken. A nagyobb települések szélén lévő, vagy a településhatártól messzebb eső, külterületi szegregátumok ráadásul sokszor a helyi közlekedési hálózathoz sem kapcsolódnak szervesen, így az itt élők számára sokkal nehezebb a közintézmények (óvoda, iskola, orvosi rendelő, polgármesteri hivatal) és egyéb szolgáltatások (pl. boltok) megközelítése.

A szélsőségesen rossz lakókörülmények, a lakóépületek túlzsúfoltsága és a nem megfelelő higiénia viszonyok számtalan egészségügyi problémához vezetnek. A kistérségi tükrök – a pályázat megalapozásához készített helyzetfeltárások – egészségügyi helyzetképe rendre felső légúti megbetegedésekről, dohos és penészes lakások okozta asztmáról számol be az egyik leggyakoribb gyermekbetegségként. Emellett a jövedelmi szegénységből eredő rossz táplálkozási szokások gyakran eredményeznek alultápláltságot vagy épp túlsúlyosságot, fiatalkori magas vérnyomást és cukorbetegséget. A fejtetvesség is rendszeresen előforduló probléma. Ráadásul a tükrök tanúsága szerint az egészségügyi ellátás elérhetősége korlátozott, van olyan kistérség, ahol csupán egy gyermekorvos praktizál. Emellett fá-

jón hiányoznak a szűrő- és prevenciós programok. Ezek miatt jelent különösen nagy problémát, hogy éppen a gettósodott településeken, távol eső településrészekben nehezen elérhető a rendszeres orvosi rendelés, sőt, gyermekorvosból kistérségi szinten markáns hiány mutatkozik.

A jövedelmi szegénységből, iskolázatlanságból adódó szociális problémák a szegregátumokban halmozottan jelennek meg. A telepek világa a mélyszegénység világa: a tartós munkanélküliség, a ráutaltság a központi és helyi szociális ellátásokra, az alkalmi és közmunkák egyoldalú függőségi rendszere, a megélhetésért folytatott mindennapi küzdelem a telepeken élők körében kilátástalanságot szül, és olyan életstratégiák (vagy inkább: túlélési stratégiák) kialakításához vezet, amelyek a többségi társadalom és az intézményrendszer szemszögéből egyértelműen társadalmi devianciákként jelennek meg.

A mélyszegénység fojtó kilátástalansága, az abból való kitörés lehetetlensége, a perspektíva hiánya a gyermekek sorsát már születésük pillanatában meghatározza. A kiúttalanság és kirekesztettség érzése gyökeresen befolyásolja motivációikat, jövőképeket, későbbi boldogulási esélyeikről alkotott elképzeléseiket, életvezetési stratégiáikat. A különböző társadalmi csoportok térbeli elkülönülése ráadásul fokozza a közöttük lévő társadalmi távolságot, a párbeszéd hiánya gátat szab az egymásról és egymástól tanulás lehetőségének, a kölcsönös bizalmatlanság mérséklődésének. Ezek a távolságok persze nemcsak a mindennapi interakciókban (avagy éppen azok hiányában) képeződnek le, hanem az intézményekben is. Legmarkánsabb példa erre, hogy a marginalizált helyzetben lévő szegény és roma gyerekek sokszor az iskolákban is elkülönítve tanulnak többségi társaiktól.

A szélsőséges nyomor a telepek, gettófalvak közösségeire is rányomja bélyegét: a széttöredezett közösségi kapcsolatok, a telepeken, mélyszegénységben élők per-

spektíva nélkülisége aktivizálódási hajlandóságukat is igen negatívan befolyásolják. Nem beszélve arról, hogy az itt tengődő emberek többsége már számtalan, többé-kevésbé „tét nélküli” felmérésnek és számos olyan kísérletnek volt alanya, mely végül a beavatkozás félbeszakadásával vagy hatástalanságával zárult. Így hát az őket célzó programok egyik legnagyobb kihívása, egyben legnagyobb felelőssége is az, hogy az itt élőket dinamizálja, bevonja a helyzetük megváltoztatására irányuló beavatkozásokba.

A KISTÉRSÉGI GYEREKESÉLY PROGRAMOK TÁMOGATÁSA

A kistérségi gyerekesély programok azzal a céllal indultak el, hogy az egyes településeken évtizedek óta fennálló és halmozottan jelentkező problémákra komplex, a helyi igényekhez, adottságokhoz igazodó szolgáltatások, fejlesztések megvalósítására révén adjanak hatékony válaszokat, olyan módon segítve a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élőket, hogy azoknak hosszabb távon legyen esélyük kitörni a generációról generációra öröklődő szegénységből.

A Szeretetszolgálat részvétele a programban 2010 őszén kezdett körvonalazódni. Ekkor kérték fel a szervezetet arra, hogy a máltai munkatársak által korábban, hasonló programokban megszerzett tapasztalatokkal, speciális ismeretekkel segítse a kistérségi gyerekesély projektek előkészítését és megvalósítását. Annak ellenére, hogy az MMSZ eddigre számos innovatív, a társadalmi problémák kezelését célzó modellprogramot indított el és működtetett évek óta, a Gyerekesély program keretében elvégzendő feladatok több szempontból is komoly kihívás elé állították a szervezetet. A Szeretetszolgálat életében mindenekelőtt újdonságnak számított a program nagyságrendje, hiszen korábban csupán egy-egy településen vagy ugyan több helyszínen működő, de egymáshoz csak lazán kapcsolódó projekteket, szolgáltatásokat indított. Ezzel szemben a Gyerekesély program azt követelte, hogy egyszerre nyolc kistérségben nyújtson szakmai-módszertani támogatást az újonnan létrehozandó intézmények és a bevont szakemberek számára. Ezt a feladatot ráadásul a programot koordináló állami szervezetekkel együttműködésben kellett elvégezni, ami szintén alkalmazkodást kívánt az MMSZ-től, hiszen civil szereplőként általában rugalmasan, a felmerülő problémákra gyorsan reagálva szervezi tevékenységét, míg az államigazgatás ne-

hézkesebben lép előre egy-egy kérdésben. Ez főképp azokban a helyzetekben okozott problémát, amikor az MMSZ már belekezdett volna egy-egy, a programmal kapcsolatos tevékenységbe, a hivatalos felhatalmazások azonban csak később érkeztek meg. Miután a máltai munkatársak megismerték a program kereteit, és az együttműködés során felmérték ezeket a nehézségeket, a Szeretetszolgálat fokozatosan igazodni tudott az adott feltételekhez.

A Szeretetszolgálat munkatársai tehát a következő koncepciót dolgozták ki a gyerekesély programok szakmai támogatására vonatkozóan: minden, az MMSZ által mentorált kistérségben két-két máltai kolléga lesz jelen folyamatosan, az ő feladatuk pedig abban fog állni, hogy a kistérségi projektek egyes szakaszaiban szaktudásukkal, információkkal, azonnali korrekciós beavatkozásokkal segítsék azok előkészítését, megvalósítását, és mindeközben folyamatosan informálják is a kiemelt kísérő program vezetését az esetleges problémákról, valamint az azok orvoslására tett kísérletekről. Emellett az azonos régióba tartozó kistérségekben tevékenykedő kollégák munkáját úgynevezett regionális mentorok fogják összehangolni, támogatni. A koncepciónak része volt az is, hogy a kistérségekben folyamatosan jelen lévő dolgozók szükség esetén segítséget kérhetnek olyan szakértőktől, akik egy-egy, a programok szempontjából releváns szakterületért – közoktatás, egészségügy, gyermekjólét stb. – felelősek, hiszen nem minden máltai dolgozó egyformán jártas valamennyi említett területen. A kistérségi és regionális teamek idővel fel is álltak az eredeti koncepciónak megfelelően, a szakmai támogatás ez utóbbi eleme azonban ilyen formában végül nem valósult meg.

Mivel a kistérségi programok kíséréséhez alapos, a szociális ellátórendszer több szegmensére is kiterjedő szaktudással rendelkező emberekre van szükség, valamint egy olyan felkészült szakmai stábra, amely ezt a tevékenységet képes koordinálni a szóban forgó nyolc kistérségben, a Szeretetszolgálatnak a Gyerekesély programba

való bekapcsolódása komoly kihívást jelentett szervezeti szinten is. Az MMSZ ugyan rendelkezett olyan szakemberekkel, akik egy-egy programjában több éve dolgoztak kirekesztett, mélyszegénységben élő emberekkel, ők azonban korábban soha nem alkottak egy olyan csapatot, amely egy nyolc kistérséget érintő program koordinálásáért lett volna felelős. Ebben a helyzetben arra volt szükség, hogy a szervezeten belül különböző programokban, de azonos célokért dolgozó szakemberekből egy olyan központi magot alakítsanak ki, amely meg tudja szervezni azokat a feladatokat, amiket a Szeretetszolgálatnak el kellett látnia a Gyerekesély programhoz kapcsolódóan.

A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a Szeretetszolgálat a statisztikai adatokon túlmutató, a települések és a helyiek életébe mélyebb bepillantást engedő releváns információkat gyűjtött össze, felmérte, hogy a családoknak a mindennapok során milyen nehézségekkel kell megküzdeniük, és ezt hogyan élik meg, kapnak-e segítséget a problémáik megoldásában vagy legalább csökkentésében, és ha igen, kik segítenek. Ez két szempontból is fontosnak bizonyult. Az alapos helyzetfeltárás egyrészt lehetővé tette, hogy az MMSZ az egyes települések egyedi, belső struktúráját megismerve differenciáltan kezelje azokat abból a szempontból, hogy a problémák súlyossága és az intézmények hiánya miatt hol van szükség azonnali, nagyobb mértékű beavatkozásra, és melyek azok a helyek, ahol csupán a meglévő szolgáltatások megerősítése a feladat. A települések megismerése másrészt arra is alkalmat adott, hogy a kistérségben rendszeresen, hetente több alkalommal megjelenő máltai kolléga felvegye a kapcsolatot a helyi döntéshozókkal, a különböző intézmények vezetőivel, dolgozóival és egyéb kulcsemberekkel a gyerekesély programban való későbbi együttműködés reményében.

Mivel a Máltai Szeretetszolgálat feladata ebben a programban nem a problémák közvetlen megoldásában állt, hanem azok feltárásában, megfelelő szakmai vála-

szok kidolgozásának segítségével, majd a beavatkozások kísérésében és szakmai kontrolljában, ezért célszerű volt egy mobil eszköztárat kialakítani, ami mindenhol elvihető, rövid idő alatt el lehet kezdeni működtetni, és az elérni kívánt társadalmi csoportok be-, illetve el is fogadják. Az elgondolás az volt, hogy a kirekesztett közösségekkel közvetlen kapcsolatban álló, emberközeli, lelkesítőre és szociális munkára épülő jelenlét valósuljon meg az érintett kistérségekben, azok településein. E célból jött létre a MozgóJátszótér.

A Mozgó Játszótér – ami fizikai megjelenésében egy kisbusz – olyan mobil eszköz, amivel a munkatársak eljuthatnak minden helyszínre, ahol meg kell jelenniük a program működtetése érdekében, másrészt elfér benne annyi játék, amivel nagyságrendileg 100 gyerek is mozgatható egyszerre, így olyan szolgáltatást tud nyújtani, amire helyben nagy igény mutatkozik, és viszonylag tömeges kapcsolatteremtési lehetőséget kínál. Ez a szolgáltatás a sokszereplős, egyszerre általában több csoportban zajló és többórás játék megszervezése, tematikai felépítése és végigvitele. A játszás mint szolgáltatás nem új keletű a Máltai Szeretetszolgálat repertoárjában, hiszen a „Játszva megelőzni” címmel, tizenöt éve indított program keretében a szervezet Budapesten és az ország több más nagyvárosában hozott létre játszótereket, játszóházakat, és dolgozta ki a játszások módszertanát.² Az így létrejött intézmények nemcsak a szabadidő kulturált, biztonságos keretek között történő eltöltését teszik lehetővé a lakótelepi környezetben élő gyerekek, fiatalok számára, hanem komoly közösségépítő potenciállal is bírnak (Gálig-Gyulai-Vályi 2002). Játzásokat más környezetben is szervezett már korábban a Szeretetszolgálat: Hangyaboly programja keretében a máltai stáb tagjai légvárakkal vonultak ki különböző katasztrófahe-

² A módszertanról bővebben lásd A Magyar Máltai Szeretetszolgálat „Játszva megelőzni” Játszótér – Játszóház programjának módszertani útmutatója, 2007. Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat.

tekhez, hogy szervezett játékkal segítsenek a gyerekeknek az események feldolgozásában, és egy időre tehermentesítsék a szüleiket. A Mozgó Játsszóter ennek megfelelően mindkét programnak a tapasztalataira – a közösségépítés, illetve a gyerekekkel, szülőkkel való kapcsolatfelvétel terén elért sikerekre – alapoz, és szervesen illeszkedik a szervezet profiljához.

A Mozgó Játsszótereken dolgozók kiemelten fontos feladata volt a kistérségi projektek előkészítésének, tervezésének idején a települések helyzetének minél alaposabb feltárása. Mivel a hazai fejlesztéspolitikai szabályrendszer olyan, hogy előre kell megmondani, hogy adott településen pontosan mi fog történni és kikkel, és nincs mód arra, hogy a forrásokat a működés közben felmerülő igények szerint használják fel, ezért elsődleges fontosságúnak tűnt, hogy a Gyerekesély program kistérségi pályázatait a Máltai Szeretetszolgálat a lehető legmélyebb ismeretek összegyűjtésével segítse. Olyan eszközt, olyan módszert kellett tehát találni, amelyik a rendelkezésre álló bő vagy szűk fél év, illetve esetenként csak néhány hónap alatt is bizalmat épít a máltai szakemberek és a helyi, kirekesztett közösségek, családok között, és erre a bizalomra építve megszerezhető az a tudás, ami bepillantást enged az adott település, vagy csak az adott telep életébe, gondolkodásába, napi küzdelmeibe. Hogy világosan lássuk, hogy egy adott, mélyszegénységben élő közösség alkalmas-e arra, hogy már az első naptól birtokba vegyen pl. egy gyerekházat, vagy távol állnak még ettől, és arra is külön programot kell indítani, hogy egy gyerekház megnyitását előkészítsék.

Márpedig a Mozgó Játsszóter módszertan lényeges eleme, hogy a játék közben kapcsolatot lehet (és kell) teremteni a helyi lakossággal, ami nemcsak a kölcsönös és bizalmi alapon nyugvó ismeretség kialakítása szempontjából fontos. A gyerekeken keresztül ugyanis meg lehet ismerni a szülőket is, így a játékban részt vevő munkatársak egészen közvetlen képet kaphatnak a helyi viszonyokról, a helyi családokról. Már a

gyerekek viselkedéséből nagyon sok mindenre lehet következtetni a falu, az iskola, a telep életét illetően, de ha a szülők is megjelennek a játékon, akkor ez a kép egészen széles perspektívát nyújt. Ez az a tudás, aminek birtokában sokkal mélyebben megérthetjük a helyi viszonyokat, és tisztábban lehet látni egy-egy közösség, egy-egy intézmény működését.

A statisztikai adatokból, az önkormányzatok és intézményi vezetők által kitöltött adatlapokból összegyűjthető információkon túlmutató ismeretszerzés a helyi viszonyokról, az ellátórendszer és a közszolgáltatások hiányosságairól különösen a szolgáltatások akadózása mögött megbújó okoknak a feltérképezésében játszik pótolhatatlan szerepet, melyek kistérségenként, de akár településenként változóak lehetnek, és éppen ezért eltérő megoldásokat igényelnek. Ez a fajta alapos terepismeret tehát a gyerekesély programok helyi viszonyokra történő adaptálását segítette elő (nyilván a projekt által finanszírozható tevékenységek keretein belül), nem beszélve arról, hogy az igények feltárása során a célcsoport, azaz a hátrányos helyzetű szülők és gyermekeik igényei is előtérbe kerülhettek, a problémákba az ő szemszögükből is bepillantást nyerhettek a terepen dolgozó szakemberek, a helyzetelemzés elkészítésében és a gyerekesély programok tervezésében részt vevő munkatársak.

A rendszeres jelenlétet biztosító játszásoknak az egyik legnagyobb eredménye a helyi kapcsolatok kialakítása, illetve azok elmélyítése, a kölcsönös ismeretség és bizalom kialakítása mind a gyerekekkel és szüleikkel, mind pedig a helyi intézményrendszer szereplőivel. Utóbbiak a kistérségi gyerekesély programokban ugyanúgy érintettek, mint a gyermekek és családjaik, hiszen ezeknek a programoknak az egyik célja a helyi intézményi és szolgáltatási kapacitás megerősítése, a helyi viszonyrendszerbe való beágyazódás, a település vezetésének, az óvodában, iskolában dolgozó pedagógusoknak, a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat munkatársainak, a védőnőknek stb. a bevonása.

A játsszások kiváló alkalmat biztosítottak a helyiek megszólítására, legyen szó a szervezés során felkeresett településvezetőkről, intézményvezetőkről, vagy akár a játsszás helyszíne környékén lévő falubeliokról. A Mozgó Játsszóterek segítségével sokkal több embert értünk el, mintha csak a hivatalos szerveket, kijelölt képviselőket kerestük volna fel. Sőt, ez a módszer a helyi viszonyokat még csak éppen hogy megismerni kezdő szakemberek számára kivételes lehetőséget adott arra, hogy a nem „hivatalos” – azaz nem valamely önkormányzat vagy intézmény képviselőjeként jelen lévő –, de az adott közösség életében jelentős szerepet betöltő, aktivizálható személyekkel is kapcsolatba kerüljenek. Ezáltal feltérképezhetővé vált a közösség és az intézményrendszer kapcsolati viszonyrendszere, dinamikája, illetve az is, hogy helyben kik lehetnek a közösségfejlesztés motorjai. A helyi viszonyokról való információgyűjtés szempontjából is lényeges, hogy olyan személyekkel (a szülők mellett például konyhás nénikkel, gondnokokkal stb.) is módunkban állt megismerkedni, akiket egyébként talán eszünkbe sem jutott volna felkeresni, noha sokat tudnak mesélni a településről, a helyi szolgáltatásokról. S mindezt spontán és természetes módon tettük, fellazítva a „kutató” és „kutatott” közötti rigorózus határokat.

A helyiekkel történő kezdeti kapcsolatfelvételt követően a Mozgó Játsszóterekkel a kistérségek településeit járó máltai munkatársak és a velük együtt dolgozó kollégák kiemelt feladata volt a kistérségi gyerekesély pályázatok megtervezésének segítése és a fejlesztési szükségletek feltárását célzó úgynevezett kistérségi tükrök elkészítése. Mivel jelentős különbségek mutatkoztak a tekintetben, hogy a helyi döntéshozók mennyire nyitottak a Gyerekesély program iránt, és a Szeretetszolgálat beágyazottsága is eltért az egyes területeken, kistérségenként változó volt, hogy a máltai szakemberek milyen típusú együttműködést tudtak kialakítani ezeknek a folyamatoknak a résztvevőivel. Voltak azonban olyan strukturális problémák is, amelyek önmagukban megnehezítették, hogy

az MMSZ bekapcsolódjon a projektek tervezésébe. Bár a Szeretetszolgálat a kiemelt kísérő program résztvevőjeként kezdte meg a munkát, erről szóló hivatalos felhatalmazást csak jóval később kapott. Ennek hiányában egyes kistérségekben komoly lépéshátrányba került az ott időközben megjelent pályázatíró cégekkel szemben, amelyek arról kívánták meggyőzni a döntéshozókat, hogy bízzák rájuk a pályázatok elkészítését az MMSZ által preferált helyi tervezés helyett. Mindezekon felül a szervezetnek szerződés híján hét hónapon keresztül saját forrásaiból kellett finanszíroznia az ezzel a tevékenységgel járó költségeit.

KIHÍVÁSOK – SIKEREK

A tervezési folyamatok megindulása új kihívások elé állította a kistérségekben dolgozó stáb tagjait, hiszen polgármesterekkel, intézményvezetőkkel, helyi meghatározó emberekkel kellett tárgyalniuk a pályázati kiírás által biztosított lehetőségekről, a települések problémáiról, az egyes ágazati ellátórendszerek működéséről, hiányosságairól, valamint a szükséges és lehetséges fejlesztésekről. Mivel erre nem volt minden kolléga kellőképpen felkészülve, a tárgyalásokat a regionális mentorok segítették, koordinálták, de olyan is előfordult, hogy a Szeretetszolgálat egyik alelnökének kellett bekapcsolódnia, ha egy-egy megbeszélés holtpontra jutott. A legnehezebb feladatot az jelentette, hogy egy már kialakult prioritási sorrendben sikerüljön előbbre helyezni a gyerekek szükségleteit, a létükben megtestesülő jövőképet a konkrét napi, azonnal visszacsatoló helyi politikai világban. Az ezzel kapcsolatos mozgásteret pedig döntően az határozta meg, hogy az adott polgármester hogyan tekintett a helyi közösségre és a közösséget érintő ügyekre.

A Szeretetszolgálat által támogatott kistérségek közül abban a hatban, amelyek sikerrel pályáztak, a máltai stáb tagjainak elsődleges feladata az volt, hogy minden lehetséges eszközzel támogassák a gyerekesély programok elindítását, a tervezett programelemek megvalósítását. Az ehhez a feladathoz kapcsolódó tevékenységeknek a programok egyes szakaszaiban más-más súlypontjai voltak, és abból a szempontból is rendkívül változatosnak mondhatók, hogy ezek során az MMSZ munkatársai a projekteken érintettek teljes körével – kistérségi döntéshozókkal, a kistérségi program szakembereivel, a helyi ágazati intézmények dolgozóival – kapcsolatba kellett, hogy kerüljenek. Mindez azt jelentette, hogy a máltai kollégáknak nagyfokú rugalmassággal kellett reagálni azokra a nehézségekre, melyekkel a projektek kísérése során szembesültek.

A gyerekesély programok keretében létrehozott új szolgáltatások beindítása, majd későbbi működtetése kapcsán az egyes kistérségekben többféle probléma is felszínre került. Előfordult, hogy a Biztos Kezdet gyerekházakban, közösségi házakban, egyéb intézményekben olyanok álltak munkába, akik nem rendelkeztek kellő tapasztalattal, és a program indulása előtt sem kapták meg a szükséges szakmai felkészítést. Ezekre a helyzetekre reagálva a máltai munkatársak több esetben általuk szervezett műhelysorozatok keretében igyekeztek szaktudásukat átadni az említetteknek, illetve intézménylátogatásokat szerveztek a számukra olyan helyszínekre, ahol régebb óta működő szolgáltatásokkal ismerkedhettek meg.

A máltai dolgozóknak gyakran a gyerekházak, közösségi házak és egyéb közösségi szolgáltatások eszköztelenségéből adódó problémákkal is meg kellett küzdeniük. Több kistérségben is előfordult, hogy tervezési hibák vagy az eszközbeszerzések elhúzódnása miatt az említett intézmények úgy kezdtek el működni, hogy még korántsem állt rendelkezésükre minden olyan berendezés, kellék, ami szükséges lett volna ahhoz, hogy fogadni tudják a családokat, gyerekeket, és hogy rendben meg tudják tartani tervezett programjaikat. Emellett arra is volt példa, hogy a projekt későbbi szakaszában jelezték, hogy hiányzik valamilyen bútor vagy kisebb-nagyobb eszköz, amit nem tudnak beszerezni. Ilyenkor az MMSZ saját forrásaiból igyekezett pótolni a szükséges dolgokat.

A gyerekesély programok keretében megszervezett szolgáltatások hatékony működésének egyik alapvető feltétele, hogy azok beágyazódjanak az adott település életébe, valamint a helyi intézményrendszerek tágabb szövetébe. Ezért a máltai kollégáknak az ott zajló szakmai munka közvetlen támogatása mellett azt is elő kellett segíteniük, hogy a kistérségi vezetők, a helyi szociális, oktatási, egészségügyi intézményekben dolgozó szakemberek elfogadják az említett szolgáltatásokat, és elköte-

leződjének a program mellett. Ez önmagában is komplex feladat, melynek teljesítése érdekében a máltai munkatársak számos eszközt alkalmaztak: különböző döntéshozatali fórumokon képviselték a Gyerekesély programot, folyamatosan kapcsolatot tartottak a helyi döntéshozókkal, intézményvezetőkkel, informálták őket a projekttel kapcsolatos kérdésekről, problémák esetén egyeztetéseket kezdeményeztek, közvetítettek a program által érintett szereplők között.

A Szeretetszolgálat mindezen a helyi igényekre reagáló, kevésbé formalizált, azonnali beavatkozásokon túl tervezetten, előre ütemezett módon is támogatta a gyerekesély programok megvalósítását. Az MMSZ ugyanis a projektekben dolgozók formális képzésében is részt vállalt, 30 órás játszótéri animátor- és telepki szociálmunka-képzést szervezett az általa mentorált valamennyi kistérségben. Bár az ütemezés sokszor nem a leghatékonyabb módon történt, a résztvevők gyakran túlterheltek voltak, és motivációjuk sem volt minden esetben a legerősebb, számos pozitív visszajelzés érkezett a képzésekről: nemcsak a szaktudásukat gyarapították a résztvevőknek, hanem fejlesztették önismeretüket, erősítették motivációjukat, melyeknek köszönhetően magabiztosabban végezhetik munkájukat a projektekben.

Az MMSZ a kistérségi megvalósítás kísérése során azt is feladatának tekintette, hogy segítse a programok keretében létrehozott különböző közösségi szolgáltatások – ifi-pontok, tanodák, közösségi szolgáltató házak, közösségi terek – későbbi fennmaradását, hiszen ezek a fejlesztések csak hosszú távon tudnak beágyazottan, a kezdeti szakmai hiányosságokat leküzdve, hatékonyan működni és tartós eredményeket elérni. Épp ezért az érintett kistérségekben igyekeztek felkutatni azokat a helyi szereplőket, akik képesek és hajlandók részt vállalni a szolgáltatásoknak az eredetileg eltervezett programidőszakok lejártát követő fenntartásában. E célból egyeztetéseket kezdeményeztek a projektek vezetőivel, az érintett települések polgármestereivel, a kistérségi

ségben jelen lévő meghatározó egyházi szereplőkkel. Ennek eredményeként a gyerekesély programok bizonyos elemeit a projekteken belül képzett tartalékokból, valamint önkormányzati forrásokból valamennyi kistérségben több hónappal sikerült meghosszabbítani, hogy az új pályázati kiírás megjelenéséig hátralevő időszak minél nagyobb részére biztosított legyen azok működése.

Az MMSZ által mentorált kistérségekben immár több mint négy éve zajló komplex segítő tevékenység magára a Szeretetszolgálatra, mint szervezetre is hatással volt. A gyerekesély programban való szerepvállalása kapcsán sikerült egy olyan stábot összehozni, amelynek tagjai szakmaiságuknak és szemléletüknek köszönhetően mind a nyolc kistérségben hatékonyan tudják képviselni a leginkább rászorulókat, köztük a gyermekek érdekeit. A programban dolgozók olyan speciális tudásra, tapasztalatra, helyismeretre, kapcsolatrendszerre tettek szert, amit semmilyen más úton nem szerezhettek volna meg, és amelyre egyéb tevékenységei, programjai során is támaszkodhat a Szeretetszolgálat.

A kistérségi projektek és a kiemelt kísérő program együttműködése nyomán valamennyi területen olyan pozitív változások indultak meg, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a helyi szakemberek, döntéshozók hatékonyabban segíthessék az érintett települések lakóit. Mindez az itt élő szülők és gyermekek szempontjából azt jelenti, hogy idővel valóban megnyílhatnak számukra a végekről kivezető utak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ferge Zsuzsa (2001): A magyarországi szegénységről. Info-társadalomtudomány, 54, 17-26.

Gábos András – Szívós Péter (2002): A jövedelmi szegénység alakulása, a gyermekes családok helyzete. In Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport 2002. Budapest, TÁRKI, 42-59.

Gálig Zoltán – Gyulai Edit – Vályi Réka (2002): A Máltai játszótér – szociológiai tanulmányok. Budapest, MMSZ Módszertani csoport.

Gazsó Ferenc – Laki László (2004): Fiatalok az újkapitalizmusban. Budapest, Napvilág Kiadó.

Kertesi Gábor – Varga Júlia (2005): Foglalkoztatás és iskolázottság Magyarországon. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, Bwp. 2005/1. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet.

Szívós Péter – Tóth István György (2013): Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. TÁRKI Monitor Jelentések 2012. Budapest, TÁRKI.

A kötet a lenyomata annak az 1000 napnak, sok ezer pillanatnak, amelyet nyolc hátrányos helyzetű kistérség felkészítésével és kísérésével töltött a Magyar Máltai Szeretetszolgálat a Gyerekesély program keretében 2011 és 2015 között. 1000 nap – sok ezer találkozás. Mindegyik újat adott, hiszen ezek a találkozások kölcsönösen formáltak mindenkit. A Szeretetszolgálat munkatársai rengeteget tanultak belőlük, s most ezt a tudást a személyes beszámolókon, betekintéseken keresztül teszik közkinccsé. Míg a kötet első fele e találkozásokat, azok örömeit és kihívásait dokumentálja, a második fele a Szeretetszolgálat szerepéről ad beszámolót a Gyerekesély programokban, hogy érthető legyen, miért is barangoltak be több száz települést számtalan szerepben, miközben mind azon dolgoztak, hogy a végekről kivezető út egyre több gyereknek és felnőttnek megnyíljon.